PUBLICAȚIUNILE CASEI ȘCOALELOR

BIBLIOTECA PENTRU POPOR

SPOVEDANIA

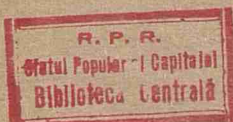
Lui

MOȘ PINTILIE

CARTE PENTRU SĂTENI DATĂ LA IVEALĂ

DE

ARTUR GOROVEI

TIPOGRAFIILE
ROMÂNE UNITE S. A.
:::BUCUREȘTI:::
42, CALEA RAHOVEI, 42

Multă plăcere aveam eu, când îl vedeam pe moş Pintilie.

De câte ori venià la mine, mi se păreà, că intră sănătatea şi cuminţenia în casa mea.

Portul lui, vorba lui, judecata lui sănătoasă, mă fermecau.

Intr'o zi, stând la sfat cu el, mi se păreà mai stânjenit în vorbă ; aş fi înţeles că ar vreà să-mi spuie cevà şi nu ştie cum să înceapă, ori că se luptă cugetul lui, dacă trebuie să-mi spuie cel- doare la inimă, ori ba.

Am să-l scot eu din nedumerire, mi-am zis, şi l-am întrebat :

— Moş Pintilie, parcă ai vrea să-mi spui cevà. Spune-mi, ce te doare ?

El s'a uitat zâmbind la mine, şi mi-a răspuns :

— Amarnic om mai eşti şi dumneata ; îmi ghiceşti gândurile.

Şi dupăce a mai stat o leacă, uitându-se în ochii mei, a zis aşà :

— Apoi, uite, pentruce am venit astăzi la dumneata. Eu citesc totdeauna cărţile dumitale, şi-mi plac : văd că scrii aşà

cum vorbim, noi ţăranii, şi cum gândim noi. Şi dacă dumneata, un cărturar târgoveţ, scrii pe limba noastră, eu am prins curaj, că dacă aş scrie şi eu cevà, poate nu vor fi nişte prostii, şi ar puteà să cetiască şi alţii, cu plăcere, scrisul meù.

A stat din vorbă, moş Pintilie, şi-a desfăcut sumanul, şi-a scos un caiet, pe care mi l-a pus pe masă, zicându-mi:

— Citeşte şi dumneata prostiile mele, şi dacă vei socotì că ar fi bine să le mai citească şi alţii, tipăreşte-le.

Iar a mai stat din vorbă, moş Pintilie, şi apoi a spus:

— Numai un lucru am să te rog: să le dai la lumină, după ce voiu murì eu.

I-am făgăduit aşà.

Săptămâna trecută moş Pintilie a murit. — Dumnezeu să-l ierte; cele ce a scris el, socot eu, că se cuvine să le ştie sătenii noştri şi mă ţin de cuvânt.

Artur Gorovei.

SPOVEDANIA LUI MOȘ PINTILIE.

Cu ajutorul lui Dumnezeu şi al Maicei Preciste, eu Pintilie al lui Toader Albăstrel, gospodar din satul Albeştii, în ziua de Pintilie Călătorul am împlinit şaptezeci de ani.

Când stau şi mă gândesc câte zile s'au scurs deatunci, decând am venit eu pe lume, şi până astăzi, şi când socotesc ceasurile care le-am petrecut, atunci îmi dau eu seama că am avut veac lung, şi mulţămesc lui Dumnezeu că m'a îngăduit atâta amar de vreme să păcătuiesc.

Şi eu zic că mai mult am păcătuit, în toată vremea asta, de când îmi plimb umbra pe faţa pământului ; dar păcatele mele, cele mai multe, au fost făptuite fără voinţa mea, pentrucă ori nu am ştiut eu ce-i bine şi ce-i rău, ori nu am fost în stare să pun stavilă tuturor ispitelor.

Când trăieşti cu oamenii, şi între dânşii, tare-i greu să nu fii la fel cu ei ; cât de cât, dacă ai încercà să te abaţi depe cărarea bătută de dânşii, te rătăceşti, lu-

mea te crede un ieretic, şi nu te mai simţi la locul tău.

Cam aşà am avut eu parte în cei şaptezeci de ani de viaţă, cât mi-a dăruit Cel de Sus.

Toate câte le-au săvârşit vecinii mei şi neamurile mele, le-am judecat după mintea mea, şi de unele m'am ţinut şi eu, că nu am avut ce face, iar pe altele, cât am putut, le-am ocolit şi socotesc eu, în mintea mea, că nu am făcut rău.

Poate că eu n'am dreptate, poate că nu pricep rostul treburilor din lumea asta, şi deaceia, pentruca fiecare să fie în stare să tragă foloase din păţaniile mele, am să mă apuc să-mi povestesc viaţa, aşà cum am petrecut-o, fără să ascund greşelile şi fără să-mi laud faptele bune, dacă vor fi şi de acestea între întâmplările vieţii mele.

Eu nu-s cărturar, şi rog pe cetitorii cari îşi vor aruncà ochii pe scrisul meu, să mă ierte că nu voiu spune cu meşteşug, ceiace izvorăşte din sufletul meu curat şi fără prihană.

* * *

Când am deschis ochii în lume, tata murise.

Am aflat, — atunci când am putut să

pricep şi eu câte cevà — că tatăl meu n'ar fi murit de moarte bună.

Erà cam lacom la băutură, Dumnezeu să-l ierte, şi nu alegeà nici cu cine se prindeà tovărăşie la chefurile lui, nici unde se înfundà cu dânşii ca să petreacă, nici măcar nu alegeà băutura cu care se otrăveà; rachiul erà rachiu, şi cel care ştià să tragă mai multe păhăruţe, acela erà mai de ispravă pentru el.

Mămuca, săraca, vărsà lacrămi fierbinţi şi se zbuciumà zadarnic; n'a fost chip să-l întoarcă depe calea cea greşită, la capătul căreia s'a şi prăbuşit.

Intr'o noapte, după o beţie straşnică, în crâşma dela crucile drumului care duce spre morile Zavului, când a plecat acasă, măsurând drumul dela o margine la alta, şi împiedicându-se de toţi bolovanii, cu chiu cu vai, la podeţul depe apa Topliţei, şi-a pierdut cumpătul şi a căzut în apă, unde tocmai a treia zi l-au găsit nişte trecători, umflat ca o butie şi mort ca toţi morţii.

A rămas, biata femeie, văduvă cu trei copii, dintre cari eu, cel mai mic, nu aveam încă un an, şi nu eram înţărcat.

Ce să se ştie face o femeie împovărată de gloată şi de sărăcie?

Imi spuneà ea, mămuca, lăcrămând şi oftând greu, în ce hal o lăsase tătuca.

Bordeiul în care zăceam noi, mai rău decât nişte vite, nici acela nu erà al nostru, că tata fusese slujitor la arendaşul moşiei şi nu se învrednicise măcar patru pereţi să-şi dureze şi el, după atâţia ani de muncă: rachiul mistuise tot rodul muncii lui. De mila noastră, a celor trei orfani, arendaşul nu a scos pe mama din bordeiul în care bàteà vântul şi vâjià pustiul.

O laiţă a cătării nu erà, şi oală curată nu găseai pe vatră; pe cuptor ne vânjoleam de foame, şi când căpătà o bucată de mămăligă uscată, pomană dela vreun vecin, mama ni-o aduceà nouă, ca şi capra cu cei trei iezi cucuieţi din poveste.

Cum a făcut ea, cum a dres, biata mamă, ne-a scos la liman pe toţi, şi am ajuns oameni.

Dar şi dintre noi, cei trei orfani, nu s'au ales toţi la un fel.

Se vede treaba, că aşà-i rânduită lumea asta: nu pot fi toţi oamenii ca o apă; că unii se urcă mai deasupra altora, ca smântâna pe oala cu lapte, iar alţii se dau mai la fund, ca toporul într'o baltă.

Iaca, eu mă uit la mine şi la fraţii mei.

Cel mai mare dintre noi, Săndulachi, a călcat pe urmele tatei.

La început o luase bine, se pusese pe muncă, se însurase cu o fată de gospodar şi om de viaţă, îşi închegase gospodărie, de-ţi erà mai mare dragul să treci pragul casei lui, unde ascultai numai vorbe bune, gângurit de copii drăgălaşi ; dar nu după multă vreme s'a îngurluit, bădica Săndulachi, cu nişte răii răilor, s'a dat şi el la beţie, şi în scurt şi-a ruinat gospodăria, şi nu s'a ales nici praful de casa lui şi de copiii lui.

Soră-mea, Casandra, a avut parte de un bărbat cum se cade, dar nu tocmai hâtru ; deaceia n'a făcut mare ispravă.

A muncit, cumnatul Gavril, cum poate muncì un om ca dânsul, a fost cinstit şi cu frica lui Dumnezeu, dar nu s'a procopsit ; nici copiii lui nu sânt cine ştie ce lucru mare; îşi târîie şi ei zilele de azi pe mâine, că vorba ceia : aşchia nu sare departe de trunchiu, dar tot îi mai altfel, decât copiii lui Săndulachi.

Şi acù mă uit la mine.

Is bătrân. Şaptezeci de ani este un veac mare, nu-i glumă, dar nu mă dau pe unul de treizeci de ani.

Am cărunţit, şi mi se cuvine să văd o-

mătul vremii pe mustăţile mele, dar puterile nu mi-au slăbit. Mă ţin picioarele bine, din şale, nu m'am încovoiat, mintea mi-i la locul ei, limpede ca şi la tinereţă, şi nu mă tângui de nimic.

Am copii şi nepoţi cari-mi mângâie bătrâneţile.

Băeţii mei par mai în vârstă decât mine, pentrucă ei au simţit mai mult greul vieţii, şi poate pentrucă nu au călcat drept pe urmele mele. Uneori s'au mai scăpătat şi ei, au mai dat pe delături ; ba o cinste la o cumetrie, ba un adălmaş la o vânzare, ba un iarmaroc, ba o alegere de deputaţi, de, cum îi în lumea de astăzi, şi mi s'a întâmplat să mă ruşinez, câteodată, când vedeam câte unul dintre ei trăsnit cu leuca.

Dar când mă uit ce-i în satul nostru, şi când ştiu cam ce se petrece şi prin alte sate, îmi fac cruce şi mulţumesc lui Dumnezeu, că urmaşii mei nu-i aidoma cu ceilalţi săteni de o seamă cu ei, şi 's mulţumit şi cu atâta.

Despre starea mea ce să zic ! Deie Dumnezeu tuturora, dupăcum am eu. Că dacă intră cinevà în satul nostru, şi dă cu ochii de casa mea, îşi răsuceşte andrelele gâtului uitându-se la dânsa. Şi are pentru

ce : unde vede el aşà curăţenie, aşà rânduială, atâta norod de vite şi de păsări ca în ocolul meu ?

Is om cuprins, nu am ce zice. Hrana mea, îmbrăcămintea mea, câţi n'ar vreà s'o aibă dintre cei mai bogaţi târgoveţi, cari, — dupăcum spuneà, în glumă, bunicul meu — dimineaţa mânâncă ouăle şi sarea cuibarelor, şi zic că-s oameni mari.

Şi aveţi să mă întrebaţi : cum ai făcut dumneata, bade Pintilie, ca să ajungi bătrâneţe aşà de liniştită, să fii aşà de înstărit, dacă ai pornit la drumul vieţii tot aşà de nevoiaş şi de sărac, ca şi fraţii d-tale ?

Minunea asta aveţi să o aflaţi ascultând spovedania mea.

* * *

Parcă-mi vine să lăcrămez când îmi aduc aminte spusele mămucăi, despre necazurile câte le-a îndurat ea, ca să ne scoată la liman, pe noi, cei trei copii.

Bordei aveam ; arendaşul, om de omenie şi cu frica lui Dumnezeu, nu se lăcomise la atâta lucru, precum fac unii haini, şi nici nu ceruse mămucăi să-i muncească, pentrucă sta degeaba în locuinţa lui. Că oricum ar fi fost, bordei fără niciun preţ — mai cu seamă pe vremurile acelea —

dar se chiamă că erà lucrul lui, şi dacă ar fi vrut, puteà să-şi facă gustul cu o femeie văduvă şi fără niciun sprijin. Ce ar fi fost, la un om ca acela, să trimeată un slujitor să ni deie afară, şi să umblăm de izbelişte pela uşile oamenilor! Iacă, el n'a făcut una ca asta, şi acum, când îmi dau eu seamă, că a fost om bun, mă rog lui Dumnezeu să-i ierte toate păcatele, cum trebuie să facă orice creştin.

Mămuca erà femeie tare vrednică.

Inainte de a murì, oricât erà ea de bătrână şi stoarsă de puteri, tot aveam într'însa mare ajutor la gospodăria mea. N'am văzut-o eu odată să steie pe cuptor, ori să se prăjască la soare, pe prispă, cum văd că fac multe dintre tinerele de astăzi.

N'apucau să cânte cocoşii de zorii zilei, şi mămuca erà în picioare.

Nu eram nici eu un dugliş, dar n'o puteam întrece. Imi puneam eu de multe ori în gând să-i iau înainte, dar nu erà chip; când mă trezeam, mămuca erà în picioare.

Cum săreà depe laiţă, iarna, vara, numai ce vedeam că vâră ulcica în cofa cu apă, iese în pragul tindei, şi se spală bine cu săpun, pe faţă şi pe mâini, oricât ar fi fost gerul de mare.

Eu cred că asta i-a făcut mult bine, şi deaceia n'a bolit niciodată, şi moartea i-a fost numai din bătrâneţe. Mare lucru este curăţenia la om, în casa lui, în curtea lui, ca şi curăţenia din sufletul lui.

Dupăce se spălà, intrà în casă, luà ştergarul şi se uscà bine, şi apoi se îndreptà cu faţa spre sfintele icoane şi se închinà.

Nu ştiu anume ce ziceà, când îşi făceà câteodată cruce; câteodată rosteà un cuvânt mai tărişor, şi-l prindeam din auz, şi înţelegeam că se roagă pentru sănătatea celor din casă, şi pentru iertarea păcatelor celor duşi în ceia lume.

După asta, aprindeà focul, şi pe urmă dă Doamne bine! O clipă nu mai aveà astâmpăr.

Când o cătai, acù erà în ocolul vitelor, acù la poiata găinelor, ba să scoată apă din fântână, ba să aşeze oala de mâncare la foc, mă rog: argint viu, nu altcevà.

Ii ziceam eu:

— Mămucă, mai hodineşte şi dumneata o ţâră, că prea te frămânţi, şi eşti numai un pumn de femeie; dar ea îmi răspundeà:

— Ehei, băiete, am să mă hodinesc eu între cele patru scânduri, când a venì vre-

mea aceia. Când are omul mâini şi picioare, trebue să deie din ele, că aşà-i sortit : cum nu stă apa din pârâu, să nu steie nici omul, de cum se crapă de ziuă şi până se întunecă. Noaptea îi făcută pentru linişte şi pentru hodină, iar ziua pentru muncă.

Dacă la bătrâneţe erà mămuca neadormită, vă puteţi închipuì ce trebue să fi fost în tinereţile ei.

O întrebam eu, uneori.

— Şi cum ai făcut dumneata, mămucă, să răzbeşti prin atâtea greutăţi, singură precum erai, şi săracă, şi împovărată de gloată ?

Mămuca îşi încreţeà colţul gurei, semn că îi veniă să zâmbească de mulţămire, şi răspundeà :

— Cum să fac, măi băiete ? Cum ar face orişice femeie vrednică. Iaca aşà, am muncit.

— Ai muncit, ai muncit ! Dar ce fel de muncă ai putut face, că doar aveai trei copii pelângă dumneata, nu puteai să te vâri la stăpân, nici să faci boieresc.

Şi mămuca a zis :

— Apoi ce am avut să fac alta ? Crezi tu, măi copile, că dacă nu faci boieresc, ori dacă nu te vâri la stăpân, altă muncă nu

mai este pe lumea asta ? Depildă, cât umblì prin sat, după nevoi, cine te oprește să ţii furca în brâu şi să torci ? Dacă n'ai ce toarce pentru tine, găsești pentru alţii, că Dumnezeu a umplut lumea cu multe femei leneşe, care nici măcar să se pieptene nu-s harnice, şi le umple... Doamne, iartă-mă. Şi dacă ai spor la lucru ai mămăligă în ceaun. Pot zice, fără de păcat, că pe voi din tors v'am hrănit şi v'am îmbrăcat. Pe vremurile acelea, un căuş de făină nu erà cine ştie ce mare socoteală, şi când aveam eu un căuş de făină, eram scăpată din toate nevoile, că de udătură nu duceam mare greutate. Imprejurul bordeiului erà cogemite brusturaie, când ne-am vârât noi într'însul, şi ce mare lucru a fost pentru mine să tai brusturii cu sapa, să sparg pământul cu hârleţul şi să-mi samăn de toate ! Că dacă ai nişte cozi de ceapă, şi nişte pătrunjel pelângă bordei, şi dacă aduni o mânuţă de lobodă, iaca şi borşul în oală. Şi dacă n'ai mai mult, îi bun şi atâta. Dar eu vă dam vouă mai mult, că mie nu-mi erà lene să-mi samăn şi fasole, şi bob, şi linte, şi mazăre, şi cartofi, ba găseai la casa mea şi curechiu, şi bostani, şi alte multe, de care se minunà satul, şi făceam nişte bunătăţi de

mâncări, de vă lingeaţi degetele şi vi se umpleà pântecuţul. Da-i vorba că eu munceam, şi pe când, la case de oameni bogaţi, gospodari, vedeai numai bozărie şi spini, cât biserica de înalţi, prin ogrăzi, la mine nu găseai un palmac de pământ sterp.

Ii şi păcat să-ţi baţi joc de pământul pe care Dumnezeu pentru îndestularea oamenilor l-a urzit.

Da eu mai făceam şi alta: dumineca şi în zilele de sărbători vă luam cu mine la pădure, şi mai de-a joaca, mai de-a treaba, culegeaţi şi voi la bureţi, pe cari eu îi întindeam pe sfori, şi-i uscam, şi aveam iarna o bunătate, nú alta.

Şi pelângă muncile acestea, aveam vreme să fac şi boieresc. La praşilă eu ieşeam întâi, şi cât se sâcâiau alţii într'o săptămână, eu topeam în două zile, că eu lucram, nu mă jucam.

Noaptea îmi făceam mâncarea pe a doua zi, şi când se mijeà de ziuă, eu eram cu voi în mijlocul lanului. Acolo făceam amiaza, şi când se întunecà bine, intram pe poarta ţarinei. Da pe mine nu m'a văzut nimeni tolănită pe brazdă, cu gura căşcată la soare, lenevind ceasuri întregi.

Mămuca se mai opreà din povestit şi o mai lăsam să se odihnească ; pe oamenii bătrâni şi vorba multă îi oboseşte, şi apoi iar o mai îndemnam la povestit, că tare-mi plăceà vorba ei.

— Mămucă, da îmi aduc aminte, aşà ca prin vis, că la casa noastră erà şi o capră. Ce-i cu capra ceia ?

Mămuca începeà să râdă.

— Capra ?

— Da ; erà o capră, care dormeà cu noi în bordei.

Şi iar o păleà râsul.

— Apoi cu capra aceia îi o poveste întreagă .

Se codeà, mămuca. Mai, mai, n'ar fi vrut să spuie, dar eu ştiam cum stă pricina şi o stârneam la vorbă, numai de drag ce-mi erà s'o ascult. Ni spusese, de multe ori, povestea cu capra, dar ea pe semne că uità, şi când o îndesam cu îndemnul, n'aveà chip să tacă.

— Spune, mămucă, spune ce erà cu capra.

— Apoi cu capra ce să fie, măi băiete ? Iacă aşà-i cu capra : voi eraţi nişte ţânci, şi numai cu borş, şi cu fasole, şi cu bureţi, nu v'aţi fi făcut nişte dolofani, de mai mare dragul să vă privească cinevà. Mi se

rupeà inima în mine, când întorcându-mă cu voi dela câmp, vedeați pe câte o prispă copii linciorându-se în strachina cu lapte, și voi mă trăgeați de catrință și ziceați cu glas tânguios :

Inga lapte, mămucăi !

Eu n'aveam de unde să vă dau lapte, că uitasem decând nu mai văzusem vacă la casa mea.

Da iaca într'o zi vine în sat la noi o șatră de țigani, niște lingurari cu plete lungi și cu o droaie de danci, care de care mai gol. Țiganii aceia aveau și o capră cu ei. Sătenii noștri spuneau că-i râioasă capra; poate să fi avut și o leacă de râie, dar nu se cunoșteà. Țiganii țineau capra legată de roata unei căruți, dar într'o zi au scăpat-o, și capra a sărit peste gard, ori a găsit o spărtură în gard, nu ți-oi ști spune, și a intrat în livada boierească.

Ce vrei să facă o capră în livadă ? S'a aninat de niște hultuane, și când a prins de veste grădinarul, să înebunească, nu alta, și când a adus capra la curte, boierul de tot s'o împuște. Eu eram la curte, văruiam odăile, și când am văzut pe boier că trăgeà oțelele la pușcă, nu știu cum am îndrăznit să-i zic :

— Dăruiește-i viața, cucoane, că nu-i

vinovată capra ; Dumnezeu a lăsat datina caprei să trăiască din coaja pomilor.

Mă minunez şi acum de îndrăsneala mea de atuncia.

Boierul a lăsat oţelele la loc, s'a uitat la mine, şi a zis :

— Ai dreptate, femeie, îi dăruiesc viaţa caprei, iar capra ţi-o dăruiesc dumitale.

Ţiganii mulţumiţi că au scăpat cu atâta, au şters putina, iar eu am rămas cu capra, şi am avut de unde să vă dau lapte, să nu mai tânjiţi după strachina vecinului.

* * *

Multe lucruri bune am învăţat dela mama, în timpul copilăriei. Cât de mic eram, se vede că băgam în seamă vorbele ei, şi le ţin minte şi acuma.

Printre copiii satului, mă deprinsesem şi eu să vorbesc urât. Cum îi vorba urâtă? Parcă nu ştie fiecare ? Dar eu nu puteam ştì pe vremea aceia, că dacă vorbeam cu un copil de seama mea, îl înjuram. Şi doar nu-l înjuram cu gând să-l supăr, să-l ocărăsc ; ferească Dumnezeu. Il înjuram pentrucă aşà erà obiceiul între oamenii din tot satul, şi se înţelege că copiii satu-
aşà ca şi cum ia-ş fi spus cuvinte de laudă,
lui vorbeau cum auzeau pe părinţii lor.

Biata mamă, însă, foc se făceà, când mă auzià înjurând.

— Măi Pintilie, să nu te mai aud vorbind aşà buruienos, — mi-a zis ea într'o zi, când se vede că mă întrecusem cu vorba. Eu m'am uitat holbat la dânsa, pentrucă nu pricepeam ce-i aceia „vorbă buruienoasă”.

— Nu te uità ca un prost la mine. Să nu te mai aud înjurând, că am să-ţi împung limba cu acul, şi am să presar pe ea ardei roşu. Inţelesu-m'ai ? Ce, tu nu poţi vorbì ca mine ? Auzitu-m'ai pe mine înjurând ca un ţigan ? Crezi că-i frumos ceiace faci ?

Cum credeţi dumneavoastră, că m-aş fi putut eu desbărà aşà lesne, de un obicei atât de înrădăcinat ? Cum să nu fi ieşit din gura mea, cuvinte rusinoase, şi să nu fi înjurat, când sunt şi astăzi oameni bătrâni, cari nu au niciun frâu la gură, şi ori cu cine ar vorbì, ei înjură.

Sunt oameni, cari dacă vor să te laude, ei te înjură ; dacă vorbesc despre un om cinstit şi cuminte, ei îl înjură, şi înjură şi pe cele sfinte, când vine vorba despre ele.

Pe asemenea oameni îi dojinià rău, biata mămucă.

— Nu vezi tu, îmi spuneà ea, că oamenii aceştia nu au niciun fel de simţire în sufletul lor ? !

Iaca aşà îmi spuneà mama, la fiecare dată când scăpam şi eu câte o vorbă ruşinoasă.

Imi aduc aminte că odată, în mijlocul satului, s'a ciondănit ea cu moş Neculai a lui Cosma, tot din pricina vorbei cu înjurături.

Nu ştiu ce răspunsese, moş Neculai, la o întrebare a mamei, care i-a spus aşà :

— Vezi ce fel de om eşti dumneata, bade Neculai ! Adică dacă vrei să-mi spui, că ai fost în târg şi ai vândut o baniţă de fasole, apoi trebuie numai decât să înjuri fasolele, să înjuri pe nevasta care te-a ajutat să pui sacul în căruţă, să înjuri calul care te-a dus în târg, să înjuri pe muşteriul care ţi-a cumpărat fasolele, să înjuri pe toată lumea, şi toate celea ?

Moş Neculai se cam supărase de înfruntarea mamei, dar ea l-a luat cu binele.

— Nu te supărà, bade Neculai, dar te rog să mă crezi că ceiace faci dumneata, nu-i bine. Te aude copilul acesta al meu cum vorbeşti, şi nu-i frumos. Bade Neculai, omul trebue să se respecte pe sine însuşi, ca să poată cere să-l respecte şi pe dânsul alţii. Asta este cea dintâi datorie a omului, cât trăieşte pe pământul acesta: să se respecte pe sine însuşi.

Pe vremea aceia, când eram copil, n'oi fi înţeles eu ce-i aceia să te respecţi pe tine însuţi, dar am fost bine îndrumat de sfaturile mamei şi acuma îi mulţumesc, în gând, şi mă rog de Dumnezeu să-i ierte toate greşelile. Nu zic să-i ierte păcatele, că păcate n'a avut, săraca.

Acuma înţeleg eu ce însemnează să mă respect pe mine însumi, să ne respectăm unii pe alţii.

Eu n'am învăţat carte la şcoală, că pe vremea copilăriei mele nu erà şcoală în satul nostru, şi acuma eu ştiu să citesc bine, şi pot scrie cum vedeţi, ca să poată cetì şi altul scrisul meu.

Cum am învăţat eu carte, am să povestesc mai pe urmă, că numai când am văzut că-i greu de trăit în lume cu capul întunecat, m'am pus eu singur pe învăţat carte, şi am izbutit. Dar iaca asà, fără ştiinţă de carte multă, eu am prins câte cevà din ştiinţa lumei, şi-mi pare bine că pot spune şi altora cele ce ştiu şi ce gândesc eu.

Ca să te respecţi pe tine însuţi, ar fi să te porţi în lume în aşà fel, ca vecinul tău, şi chiar străinul necunoscut, care te-ar întâlnì în cale, să te respecte el pe tine.

Apoi cum ar puteà cinevà să mă respec-

te când m'ar vedeà umblând rufos şi murdar ?.

De m'ar vedeà umblând aşà, ar socotì că eu sunt un beţiv, care-mi petrec viaţa în cârciumă, unde-mì las şi fundul pungii.

Şi dacă m'ar auzì vorbind, şi aş tot înjurà, ce are să creadă un om cuminte despre mine ? Eu nu uit că dela strămoşii noştri ni-au rămas nişte vorbe cu tâlc, pe care dacă am sta să gândim asupra lor, le-am înţelege, am vedeà că au un rost adânc.

„Ori te poartă cum ţi-i portul, ori vorbeşte cum ţi-i vorba", — aşà ziceau strămoşii noştri. Şi iaca, portul şi vorba ni aduc respectul altora.

Ştiu bine însă că portul nostru nu trebue să fie bogat, sau luxos, cum se zice pe limba de astăzi, ca să fiu respectat de altul. Nu-i nevoie de îmbrăcăminte scumpă, pentruca să fiu respectat, ci de îmbrăcăminte curată şi îngrijită.

Iaca, sumanul meu e vechiu, şi chiar când a fost nou, nu aveà cine ştie ce preţ ; dar eu am acasă o perie de haine, pe care a lucrat-o un nepot al meu, la şcoală, şi mai înainte de a-mi pune sumanul pe mine, eu îl şterg cu peria, şi ies totdeauna cu sumanul curat peste pragul casei mele.

Se întâmplă să-mi anin sumanul într'un cui dela car, ori în gard, ori în furcă, de, ca omul care munceşte; dacă-l anini, sumanul se rupe, cât de cât, dar eu nu-l lăs ca să se mărească ruptura. Baba mea ştie să ţie acul în mână, şi ca să cârpeşti o ruptură la un suman, nu-i cine ştie ce mare lucru, că mi-l' cos şi eu singur, când baba-i învăluită cu alte treburi.

Tot aşà şi cu vorba mea, că de când am ascultat de sfatul mamei, şi am mai trăit şi eu printre oameni străini, eu nu înjur.

Deaceia îi bine să mai iasă omul din satul lui, să mai colinde lumea, să vadă cum trăiesc şi alţi oameni şi cum se poartă între dânşii.

Pilda este mare lucru.

Lucrurile bune pe care le-am auzit eu din gura mamei, le-am spus şi copiilor mei să le făptuiască, şi ei le urmează întocmai, pentrucă iau pildă dela mine.

Unii oameni, când deschid ochii dimineaţa, ce fac?

Ştim cu toţii ce fac unii oameni: îşi înjură nevasta şi copiii, înjură cele sfinte, înjură vita când o adapă, şi apoi apucă drumul spre crâşmă.

Eu n'am făcut şi nu fac aşà.

Eu cum am deschis ochii, îmi spăl mâi-

nile şi faţa cu săpun, dau cu pieptenele pe cap, şi când îs curat, mă îndrept în spre icoane, îmi fac cruce şi zic Tatăl nostru, şi înainte de a ieşì din casă, zic „bună dimineaţa” babei şi copiilor, şi când vin între oameni, îs cu inima liniştită şi cu cugetul curat ; toţi se uită cu plăcere la mine şi mă respectă.

Dar, pentruca să mă respecte alţii pe mine, mai întâi mă respect eu pe mine însumi.

* *

Imi mai aduc aminte o întâmplare din vremea copilăriei mele.

Intr'o zi vine mama speriată acasă şi tremurând. Arsese cevà unui sătean de-ai noştri, şi rămăsese bietul om sărac, lipit pământului, şi asta numai din pricina unui copil al lui, care-i dăduse foc casei.

Copilul nu făcuse pozna asta din pricepere ori din răutate, ci numai din pricină că jucându-se cu foc, în jurul casei, a scăpat un cărbune în nişte paie de sub şopron, şi cât ai fumà o ţigară, s'a topit toată gospodăria creştinului.

Aşà, nu ştiu cum, ni spusese mama întâmplarea asta, că eu, fără să fi fost vinovat cu nimica, mă trăsesem lângă colţul vetrei, şi stăteam smerit, ca şi cum eu aş fi făcut grozăvenia asta.

Şi tocmai atunci iaca şi vecina noastră intră pe uşă, se pune la vorbă cu mama, şi uitându-se urât la mine, zice :

— Ardă-i-ar para focului pe obraznicii de copii, că ei au adus atâta nenorocire pe casa bietului Tănase.

Tănase erà omul căruia îi arsese casa.

Mamei, se vede că i-a fost milă de smerenia mea, venită aşà pe nedreptul, şi a început să-i spuie vecinei :

— Lelică Marandă, mare păcat facem noi, că nu ştim să ni creştem copiii. Eu, îţi spun drept, de multe ori, când trec prin sat, şi dau cu ochii de unii copii, îmi întorc capul în altă parte, să nu-i mai văd, şi bătrână cum sunt, lăcrămez de durere, şi parcă mi-i ruşine de mine însămi. Ii vezi că stau pe uliţa satului, băieţi şi fete, mai mult goi decât îmbrăcaţi, şi-s murdari, încât şi porcii parcă se ruşinează de murdăria lor. In praful drumului, fac cele mai neînchipuite obrăznicii şi necuviinţi. Când trece vreo căruţă pelângă ei, se iau la goană după ea, răcnind ca nişte ieşiţi din minte. Şi fac nişte sălbăticii, cum nu s'au mai pomenit pe lume : se urcă în pomii depe marginea drumului şi rup crengi, aruncă pietre în păsările din curţile oamenilor, pe casele oamenilor, sparg

geamurile, mă rog cevà ne mai pomenit.

Aceşti copii răi, nu au nicio creştere.

Noi ne închipuim, că dacă ni-a dat Dumnezeu un copil, datoria noastră este numai să-i dăm o ţoală, ca să-şi acopere, goliciunea, şi un dărab de mămăligă, să-şi astâmpere foamea, şi încolo nu mai avem nicio datorie faţă de dânşii.

Ne închipuim, că trebue să ni lăsăm odraslele în grija lui Dumnezeu.

Cu asta păcătuim tare mult.

Copilul este în mâinile noastre ca un bulgăre de ceară : poţi să faci din ea, tot ce vrei.

Ce nu poţi face din ceară ?

Poţi face o cruce de pus pe pieptul mortului ; poţi face o lumânare de seu la biserică, iar dacă eşti o leacă de meşter poţi face din ceară şi un chip.

Poţi face un chip de înger, dar poţi face şi un chip de bou, ori de măgar, precum poţi face şi un chip de drac.

Tocmai aşà putem face şi noi din copiii noştri : ori scoatem din ei oameni folositori omenirei, ori scoatem nişte răi, nişte hoţi, nişte draci.

Lelicăi Marandei nu-i prea veniau la îndemână vorbele mămucăi, pentrucă avea nişte copii mai răi decât dracii, şi din

pricina asta, măcar că eram vecini, mama nu ne prea îngăduià să ne jucăm cu dânşii.

Eu, ascultând cuvintele mamei, mă făceam tot mai mititel, şi tot mai mititel, lângă vatră, şi mi se păreà că se scurge tot sângele din mine.

Mama va fi băgat de seamă că mă îngălbenisem ca lămâia, şi m'a chemat lângă dânsa.

— Vină 'ncoace, Pintilie.

M'a luat în braţe, m'a desmierdat pe cap, şi nu ştiu cum să spun eu, că am simţit atunci dragostea ei de mamă.

Am povestit eu, odată, întâmplarea asta, unui cunoscut al meu, şi el mi-a răspuns că nu am dreptate să cred aşà, pentrucă dacă Dumnezeu va vroì ca copilul meu să fie un om de seamă, va fi, iar dacă va vroì Dumnezeu ca să fie copilul meu un ticălos, de aş umblà eu cu creştetul pe pământ, n'am să-l pot îndreptà. Impotriva voinţii lui Dumnezeu noi nu ne putem pune ; niciun fir de păr nu se mişcă fără ştirea şi voinţa lui Dumnezeu.

Vorbele acestea mă cam puseseră pe gânduri.

Aşà trebue să fie, ziceam eu în gândul meu ; Dumnezeu rânduieşte toate cum tre-

bue să se îndeplinească pe pământ ; vo inţa lui noi n'o putem înfrânge.

Mai pe urmă, însă, am văzut că tot mama avusese dreptate.

Şi uite cum m'am încredinţat eu despre asta.

Eram gospodar, la casa mea, în pământul meu, şi mă prinsese dragul să-mi fac şi eu un colţ de livadă cu pomi fructiferi. Voiam să am şi eu o cireaşă, un măr, o pară, să nu umblu cerând dela alţii.

Dar cum să sădesc eu o livadă ? că nu ştiam meşteşugul acesta.

Am întrebat pe unii, pe alţii, şi am făcut şi eu cum am văzut în satul vecin, la un fruntaş.

M'am dus în al treilea judeţ, că numai acolo erà o şcoală de pomi, şi mi-am adus nişte altoi de-o frumuseţă. Am dat bani mulţi pe ei, nu-i vorbă, dar am adus lucru bun.

Asta erà într'o primăvară.

Am făcut eu gropi, am sădit altoii, şi a dat Dumnezeu o primăvară ploioasă şi s'au prins toţi, până la unu.

Și era o minunație altoii mei. Crescuseră drepţi ca lumânările, şi parcă săltau din pământ văzând cu ochii.

Cât ştiusem să fac, făcusem, şi acuma aşteptam voia lui Dumnezeu, ca să culeg roadele.

Am aşteptat un an, doi, trei ani, dar altoiaşii mei roade nu-mi dădeau. Asta nu m'ar fi supărat aşà de mult, pentrucă îmi spusese mie grădinarul dela curtea boierului că până la al patrulea an să nu mă gândesc la roade, dar mă secà la inimă, când vedeam ce groază de pomi am eu în livada mea şi zăriam, în grădina curţii, mândreţa pomilor puşi în acelaş an şi aduşi dela aceiaş şcoală de pomi.

Ai mei erau ca vai de ei : strâmbi, suciţi. Toţi erau bolnavi, li crăpà coaja, li cădeà frunza, în mijlocul verei ; ici o cracă lungă şi subţire, dincoace un ciot cu modâlci ; mă rog, îmi erà silă să mă uit la ei.

Mai pe urmă am aflat eu pricina, pentru care erau aşà de frumoşi pomii din livada boierului, săditi odată cu ai mei : grădinarul a ştiut cum să-i crească.

El, când i-a sădit, nu i-a lăsat să crească aşà cum apucă ei ; el umblà cu o custură dela pom la pom, tăià din crengăritul care nu creşteà bine, dupăcum învăţase din carte ; legà rămurelele care se strâmbau, punându-le proptele.

Grădinarul ştià meşteşugul cum se cresc pomii, şi după sfatul lui, am scos din rădăcină toată boala din livada mea, am sădit alţi altoi, i-am îngrijit cum mă învăţase el, şi acuma, slavă Domnului, am o livadă cum nu găseşti la niciun sătean ca mine, de ai colindà ţinutul nostru în lung şi în larg.

Şi am să vă mai spun una.

Când mi-am întemeiat eu gospodăria, am avut o vacă de zestre. Dar ce vacă? Erà vacă pentrucă aveà patru picioare, coadă, coarne, încolo o întreceà o capră. Vai de vaca mea ! Pe când vacile boierului... ce frumuseţă !

Pentruce?

Apoi am văzut eu pentruce: pentrucă eu nu ştiam cum să cresc o vită, şi făceam dupăcum vedeam că fac toţi din satul meu.

Noi ţinem vacile cum dă Dumnezeu. Chiar dacă le dăm la un taur de soi, dar viţelul rămâne prizărit, pentrucă nu are nicio îngrijire. Noi nu avem grajduri pentru vite, le ţinem în murdărie, nu le secelăm, nu le hrănim, nu le adăpăm. Noi ne închipuim, că dacă trimetem vaca la păscut în islaz, unde poate doar să roadă pământul, apoi am hrănit-o. Ce vrem noi să

ştim că o prăjină de luţernă dă hrană cât o falce de iarbă.

Acuma s'a schimbat treaba şi la mine, şi în fiecare an iau medalii, la expoziţie, pentru vitele mele.

Acuma ştiu cum se creşte o vită.

Apoi, dacă un pom şi dacă un viţel trebue să fie crescut bine, pentruca să fie folositor, cum să ni închipuim noi că poate să fie altfel pentru un om.

Dupăcum trebuie să şti să creşti un pom şi o vită, mai presus trebue să ştii cum să-ţi creşti un copil.

Cam ce însemnează să creşti un copil, nu-i mare lucru de priceput.

Copilul este ca o mlădiţă : dacă o laşi în voia ei, se strâmbă, se suceşte ; copilul, dacă nu-i priveghezi, prinde apucături rele, şi cu ele rămâne toată viaţa.

Şi părinţii sunt tare vinovaţi, când copiii lor se aleg nişte răi.

Depildă, dacă vine copilul acasă cu o ceapă smulsă din grădina altuia, ori cu un măr furat din livada altuia, părinţii lui, înloc să-i tragă o bătaie şi să-l înveţe că nu trebue să fure, ei socotesc că copilul lor este foarte isteţ, şi râd de fapta lui. Dar asta-i rău, rău de tot, pentrucă cine fură azi un ou, mâine fură un bou, şi copilul a-

cesta care umblă pândind, ca să şteargă lucrul altuia, are apucături tâlhăreşti, şi mare lucru să nu-şi facă şi el o parte de viaţă în puşcărie.

Eu aşà am socotit: sunt dator să-mi hrănesc copilul şi să-l îmbrac, dar faţă cu el mai am o datorie sfântă: trebue să-i dau creştere bună; lucrul acesta l-a făcut şi mama cu mine, şi eu, după pilda ei, am făcut tot aşà cu copiii mei.

Dar, iată, sunt oameni cari se fac, că nu pricep lucrurile acestea.

Bunăoară cumătrul Neculai.

Ii spuneam eu că trebue să ne deprindem a da creştere bună copiilor noştri, şi el mi-a răspuns aşà:

— Cumetre Pintilie, înţeleg eu ce vrei să spui d-ta, şi nu-i rău cum zici, dar mi se pare că ni ceri nişte lucruri pe care noi sătenii nu suntem în stare să le facem.

Eu m'am minunat de vorbele cumătrului Neculai, şi l-am întrebat ce crede el că înţeleg eu.

— Să dăm creştere bună copiilor noştri, nu-i treabă aşà uşoară — mi-a răspuns el. Aud că pela oraşe se aduc anume profesoare, de prin ţări străine, ca să deie creştere copiilor târgoveţilor; d'apoi noi nu avem averi, ca să plătim lefuri

pentru creşterea şi educaţia copiilor. Cum crezi dumneata că aş puteà eu, ori nevasta mea, să mă ţin toată ziulica de poalele copilului, ca să-l privighez la fiecare pas să nu cumva să crească strâmb, ca mlădiţa copacului ? Atunci ar trebuì să nu mai fac altcevà pe lume, şi dupăcum ciobanul se ţine de oile lui, să fiu şi eu cu ochii numai asupra copilului.

La asta eu i-am răspuns cumătrului Neculai :

— Iaca n'ai dreptate, cumetre, pentrucă nu m'ai înţeles. Dar ce însemnează săţi creşti copilul ? Crezi că prin vorba asta eu te îndemn să te ţii de călcâile lui ? Nu, cumetre. Dacă d-ta ţi-i învăţă copilul ca în fiecare dimineaţă, când iese din culcuş, mai întâi să se spele curat, să se pieptene frumos, să vie să-ţi sărute mâna, dumitale şi mamei lui să zică „bună dimineaţa" fraţilor şi surorilor, să se închine smerit înaintea icoanelor, dacă ai în casă, şi dacă-i copil de şcoală să plece cuminte, fără să bulgăerască pe alţi copii, fără să se anine de gardurile oamenilor, fără să facă năzbâtiile depe lume ; dacă-i vei învăţà să nu ia în râs pe cei bătrâni, ci să-i respecte, precum să respecte şi avutul altuia, dacă-i vei da astfel de învăţături

bune, se chiamă că i-ai dat o creştere bună.

Cumătrul Neculai se scărpinà în cap, în semn că parcă începe a venì la vorba mea.

Iar eu am mai zis:

— Pentru asta n'ai nevoie să te ţii de paşii lui, precum zici d-ta. Pildă să-i dai, cumetre Neculai, căci ştii vorba bătrânească: „capra sare masa, iada sare casa". Copilul face tot ceiace a văzut la părinţii lui. Dacă el te va vedeà pe d-ta că vii dela cârciumă pe două cărări, şi când intri în casă, înjuri ca la uşa cortului; dacă te va vedeà că trecând pe drum rupi pomi depe marginea şoselei, şi când treci pelângă un lan de porumb, te cobori din căruţă şi rupi la porumb ca din munca d-tale, se chiamă că furi; dacă te va auzì înjurând mereu, pe profesor, pe popă, pe jandarm, pe toată lumea, pe mama lui, pe sora lui, pe icoana din casă, pe biserică, pe sfinţi, pe cruce, pe Dumnezeu, precum ai obiceiul, tot aşà are să facă şi copilul d-tale, pentrucă aşà fel de creştere îi dai. Mlădiţa, cumetre Neculai, mlădiţa, ori bulgărul de ceară de care ţi-am pomenit eu. Laşi mlădiţa să crească în voia ei, şi din bulgăre de ceară, în loc să faci un chip de înger, ticlueşti un chip de drac. Asta-i, cumetre Neculai, toată piatra cea scumpă

pe care d-ta nu o poţi găsì. Mare lucru îţi cer eu ca să zici că dai creştere bună copiilor ?

Cumătrul Neculai n'a avut încotro, şi a răspuns :

— Nu'i mare lucru, cumetre Pintilie.

— I-am răspuns şi eu :

— Apoi dacă nu-i mare lucru, însemnează că-l poţi face şi d-ta, şi toţi ceilalţi săteni. Decât să mai ştii un lucru : d-ta poţi să dai pildă copilului, dar el poate să vadă fapte rele la altul, şi pentrucă omul, din firea lui, este mai mult înclinat spre cele rele decât spre cele bune, datoria d-tale de tată este să vezi ce fel de apucături are copilul, şi să privighezi ca nucumvà să apuce pe drumul cel greşit. Lucrul acesta îl vezi, fără să stai la pândă, ca la urs, şi ca să-l îndrepţi, de multe ori are să fie nevoie să-ţi pedepseşti copilul. Să-l pedepseşti, zic eu, dar să nu-l svântezi în bătăi, precum fac unii părinţi. Că am văzut copii schiloditi şi băgaţi în boale, de părinţii lor, cari nu se mai uită unde dau, şi cu ce dau, în copiii lor.

Pedeapsa pentru un copil este şi vorba bună, este dojana, şi dacă ajungi la nevoie, îi mai poţi da şi câte o bătaie, că bătaia-i din rai, dar nu bătaie tâlhărească.

Şi să nu uiţi, cumetre Neculai, că datoria părinţilor este să-şi crească bine copiii, cum ţi-am spus până acuma.

* * *

M'am luat cu alte vorbe, dar n'am uitat că trebue să vă spun şi altcevà din vremea copilăriei mele.

Intr'o zi, mă ia mama lângă dânsa, mă desmiardă pe cap şi-mi zice :

— Pintilie, dragul mamei, tu eşti acuma băet mare ; cu voia lui Dumnezeu Sfântul, iaca împlineşti nouă ani, de acuma se cuvine să-ţi câştigi şi tu hrana, şi să fii de ajutor şi fraţilor tăi.

De unde să pricep eu restul vorbelor mamei : Cum să pricep eu ce-i aceia, că trebue să-mi câştig hrana ?

— Ce zici tu ? mă întrebă mama, şi parcă am zărit o lacrimă sub pleoapele ei.

— Ce să zic eu ? cum ştii „netà", mămucă.

„Netà", aşà ziceam eu, peatunci, înloc de „dumneata", precum zic astăzi.

A văzut şi biata mamă, că n'are cu cine să se puie la sfat, şi a făcut cum trebuià să facă dela început.

M'a îmbrăcat cu o cămăşuică mai curată, peste iţăraşi, mi-a pus căciuliţa pe cap şi m'a luat cu dânsa.

Mie mi se cam strânsese inima, că nu ştiam unde mă duce şi ce are să se întâmple cu mine.

Mergeam desculţ, în urma ei, că nu aveam opinci, iar altă încălţăminte nu se vedeà în satul nostru. Stăpânul moşiei şi vătaful dela curte umblau cu cizme, ba şi popa satului, iar ceilalţi purtau opinci, şi femeile umblau desculţe, unele chiar şi iarna.

M'a dus mama la curtea boierească.

Acolo, cum am intrat pe poartă, a năvălit asupra noastră o potaie de câini, şi credeam că de acuma s'a isprăvit cu mine. M'am vârît în catrinţa mamei, şi când am scăpat de primejdia care credeam că mă ameninţă, m'am trezit înaintea unui boier cu barbă, care fumà, pe un scaun din cerdac.

Aista-i Pintilie ? a întrebat el pe mama.

— Aista-i, sărut mâna, a răspuns mama.

— Să-ţi trăiască.

— Sărut mâna.

Boierul se uită la mine, zâmbind.

— Ei, măi Pintilie, te prinzi tu în slujbă la mine ?

Cum să îndrăznesc eu să deschid gura înaintea unui aşà de mare boier ?

Slujba mea a fost să păzesc gâştele.

Decât eu cred că m'a luat boierul în slujba lui, nu pentrucă aveà nevoie de mine, ci mai mult ca să vie în ajutorul mamei, care lucrà şi la curtea boierului.

Eu nu ştiu dacă voiu fi avut vreo leafă, dar acuma îmi dau socoteală că mama a avut folos din munca mea, că scăpase de o gură la mâncare şi de îmbrăcăminte.

Erà în primăvară, înaintea Paştelor, şi eu venisem la slujbă numai în cămăşuică şi desculţ, iar a doua zi m'am pomenit cu un mintenaş în spate şi cu opinci.

M'am deprins şi cu păscutul gâştelor, şi am petrecut primăvara şi vara pe talanca satului, şi pe malul pârâului. Mai veniau băeţi din sat, şi băteam mingea, şi scoteam grieri din pământ, şi făceam morişti care se învârteau pe apa pârâului, pe când gâştele îşi căutau de treaba lor, în cârdul de peste o sută, câte erau sub stăpânirea mea.

Toamna, când n'a mai fost chip de păscut gâştele, m'a pus boierul la alte treburi prin curte, şi ca să nu mai lungesc vorba, am muncit eu, la curtea boierească, până ce am ajuns la vârsta de şaptesprezece ani. Eram acuma flăcău mare, şi se vede că boierului îi plăceà cum îi învâr-

team eu treburile, că într'o zi ma chiemat în cerdac unde fumà el din ţigară, şi mi-a zis :

— Pintilie, te văd că eşti băet vrednic şi credincios, de când trăeşti la curtea mea, nu am simţit nicio apucătură rea la tine şi cinstea ta am pus-o eu la încercare. Eu vreau să scot din tine un om cu stare, să faci cinste şi familiei tale şi satului tău. Vreau să răsplătesc munca şi cinstea ta. Iaca, pentrucă Tudose a îmbătrânit, şi nu mai poate duce slujba de fecior boieresc, te pun pe tine în locul lui. Eşti tânăr ; ai sub tine slujbaşi mai bătrâni, dar eşti deştept şi cumpătat, şi în vorbele şi în faptele tale, şi sunt încredinţat că ai să ştii cum să te porţi, şi ai să împaci pe toată lumea, şi am să fiu şi eu mulţămit de slujba ta.

Drept să spun, mie mi-au dat lăcrămile în ochi ; am simţit, nu ştiu cum, că mi se moaie inima, şi m'am repezit la mâna dreaptă a boierului şi i-am sărutat-o.

Peatunci aşà erà obiceiul în satul nostru, ba chiar în toată Moldova tot aşà erà. Sătenii respectau pe proprietarii moşiilor pe care trăiau, şi chiar oameni bătrâni sărutau mâna boierilor.

Eu cred că nu-i o înjosire şi niciun semn

de umilinţă ceiace am făcut eu atunci, că i-am sărutat mâna.

Datoria oricărui om este să respecte pe alt om, şi faţă cu un boier ca acela care erà şi mai în vârstă decât mine, însurat şi cu copii ca mine de mari, cum aş fi putut eu să-mi arăt respectul ce aveam pentru el?

D'apoi, eu văd în lumea cea mare a târgurilor, că oameni cu barba albă sărută mâna tuturor femeilor, ba până şi unor copile, şi nimeni nu se simte umilit şi înjosit, ba din potrivă, parcă li face şi lor cinste să poată sărutà mâna unor cucoane.

Dar să mă întorc la povestea mea.

Boierul a fost şi el mulţămit de ceiace se întâmplase, şi am băgat de seamă, că şi ochii lui se cam umeziseră, şi a zis :

— Pintilie, o falce de pământ, arată şi grăpată cu vitele mele, şi sămănată cu sămânţa mea, ai pe fiecare an ; mai ai o falce de iarbă în şes, şi două vite în scuteală de imaş.

Două vite în scuteală !

Da eu nu aveam nici coadă de vită.

Am crezut că ori îşi bate joc de mine, ori nu ştie cât sunt eu de sărac.

Dar el, Dumnezeu să-l ierte, ştià bine că

aveam numai câte erau pe mine, şi mi-a spus aşà :

— Şi ca să ai ce duce la imaş, Pintilie, îţi dăruesc pe Joiana, care-i a fătà, şi s'o stăpâneşti sănătos.

Imi venià să cad din picioare, şi nu-mi puteam stăpânì lăcrămile.

I-am mai sărutat odată mâinile, şi când dau să cobor scările, boierul mă chiamă înapoi şi-mi spune :

— Ascultă, Pintilie ; tu, de acuma, ai să locueşti în căsuţă cu mama ta, şi căsuţa ceia trebue meremetisită. Să trimeţi la pădure să aducă pari şi nuiele, şi să pui argaţii să îngrădească tot locul din jurul căsuţei. Şi când s'or mai isprăvì din treburi să iei lemnăria ce ţi-a trebuì, ca să faci acolo un şopron, să ai unde să-ţi ţii vitele.

Din ziua aceia, pe care n'am s'o uit până ce voiu intrà în mormânt, a început şi liniştea pentru mama, săraca, şi înstărirea mea.

O falce de pământ, muncită cum ştiam eu că trebue muncit pământul, îmi da mai mult păpuşoi decât ni trebuià pentru hrana gurilor câte eram în casă, şi din Joiana, dăruită de boierul meu, Dumnezeu să-i dăruiască odihnă sufletului, am făcut cârdul de vite care mugesc astăzi a bogăţie în ocolul meu.

Acuma stau eu şi mă întreb: am avut noroc ori minte, atunci când am pus temelia unei vieţi aşà de înfloritoare?

Şi n'am să stau mult pe gânduri, şi am să răspund hotărît că: am avut minte.

Pentruce la vârsta de nouă ani, m'a luat la curtea lui boierul din satul nostru? Pentruce m'a ales pe mine, dintre toţi copiii satului?

Imi dau seama pentruce: pentrucă mama a avut minte şi a ştiut cum să mă crească. Eu eram cuminte, adică am fost făcut cuminte de mama, care într'una ni dădeà sfaturi bune, şi sfaturile ei le întăreà cu pilda faptelor ei.

Cât am fost eu copil, n'am zis un cuvânt de rău, ori o vorbă de ocară către nimeni; nu m'am atins de un capăt de aţă al altuia; am respectat persoana şi averea altuia.

Despre faptele şi despre purtările rele ale unui copil, se zvoneşte ca şi despre ale unui om în tot locul; despre faptele şi despre purtările bune, se aude mai puţin, dar se aude.

Satul întreg ştià că feciorii lui Toader Albăstrel se deosebesc de ceilalţi copii, şi a intrat şi în urechile boierului vorba asta, şi am auzit eu pe oamenii din curte spu-

nând că boierul, când îşi probozeà copiii, li spuneà că mai bună creştere au cei din bordeiul văduvei lui Albăstrel, decât ai lui.

Cât am fost în slujba lui, la păscut gâştile, aş fi putut şi eu să mă ţin de drăcii, dar am avut minte, şi m'am ţinut de slujbă, şi nu m'am întors niciodată, seara, la curte, cu vreo gâscă lipsă din cârd, ori oloagă.

Treaba asta o vedeam eu la alţi copii ca mine, cari păzeau şi ei câte cinci, şase gâşte ; câte păsări de acestea nevinovate rămâneau cu doi, trei boboci numai, pentrucă obraznicii de copii aruncau în ei cu pietre, ca să-i întoarcă înapoi, când se îndreptau depe toloacă, şi câte gâşte n'au rămas fără picioare.

Eu mi-am îndeplinit datoriile mele de om în societate, chiar din frageda copilărie.

Mama, când am intrat eu în slujba mea de păzitor de gâşte, mi-a zis :

— Pintilie, dragul mamei, ţine minte ce-ţi spun eu : tu acuma se chiamă că intri în slujbă, adică îşi pune boierul încrederea în tine, când îţi dă în paza ta cârdul acesta de gâşte. Să nu crezi tu că-i glumă. Tu ai răspundere, să nu se piardă niciun

boboc, nicio gâscă, să nu le ologeşti, să le păzeşti ca şi cum ar fi ale mele. Ii mare lucru, Pintilie dragă, să aibă cinevà încredere în tine, şi-i mare păcat să aduci pagubă prin fapta ta, unui om care-şi pune încrederea în tine. Dacă te simţi în stare să-ţi îndeplineşti slujba asta cu credinţă, rămâi în ea, iar dacă nu ai destulă minte, şi ai puteà să mă faci de ruşine, mai bine rămâi acasă.

Aşà mi-a spus mama, şi de sfatul acesta al ei m'am ţinut toată viaţa.

Am fost cinstit; cinstea este cea mai mare podoabă a omului.

Ce n'aş fi putut face eu, când toată averea boierului erà pe mâna mea! Aş fi putut să ies bogat în câţivà ani, dar aş fi putut înfundà şi puşcăria. Dar eu m'am ferit să mă ating de un pai care nu erà al meu, pentrucă un ban furat din punga cuivà, îi alungă şi banii dobândiţi cu munca lui cinstită.

Am văzut eu cum lucrau alţi feciori boiereşti pe moşiile date în căutarea lor.

Erà doar un fel de regulă, că leafa vătafului trebuià să iasă din prăjină.

Ieşià din prăjină, adică măsurătoare, că dacă luà un ţăran o bucată de pământ cu plată, dela proprietar, cel care-i măsurà

locul, scoteà o prăjină ori două mai mult, iar când lucrà pământul, pentru proprietar, la măsură ieşià o prăjină ori două mai puţin.

Lucrul acesta eu nu l-am făcut niciodată ; eu n'am putut să fur pe sătean în folosul proprietarului, şi nici din al proprietarului eu n'am ciupit cât e negru sub unghie.

Dacă aş fi urmat pilda altora, aş fi fost necinstit, şi mai bine să mor în şanţuri, ca un netrebnic, decât să mă simt cu cugetul încărcat cu fapte necinstite.

Şi cu cinstea mea am dus-o bine în lume. Cu cinste am agonisit ceiace am la casa mea, şi când îmi voiu da sfârşitul, copiii mei vor moştenì dela mine cea mai mare avere pe care o poate lăsà cinevà : vor moştenì un nume de om cinstit.

Şi cu asta mă mândresc.

Multe lucruri bune am aflat eu între oamenii cu cari am copilărit, şi dintre cari nu ştiu de mai este unul singur în viaţă, afară de mine.

Dela un unchiu al meu, Ioan Careja, care pe vremea aceia erà bătrân de tot, am prins eu cunoştinţă despre datoriile pe care le are un om către ceilalţi oameni cu cari trăieşte

Is mulţi ani deatunci, dar parcă a fost ieri, aşà de bine ţin minte cele ce s'au petrecut.

La casa lui Neculai Onofrei, un vecin al nostru, stăteam de sfat mai mulţi săteni, între care şi moş Ion Careja, cel mai bătrân şi cel mai fruntaş din satul nostru.

Moş Ion Careja erà un om tare cum se cade. In tot satul lui, şi de jur împrejur, cale de poşte întregi, el erà cunoscut şi iubit de toţi sătenii. Şi până şi la oraş mersese vorba despre dânsul, şi pretutindeni moş Ion Careja erà dat ca pilda omului înţelept.

Şi cum Dumnezeu să nu fi fost aşà de iubit şi respectat, moş Ion Careja, când cu greu, s'ar mai puteà găsì un altul de potriva lui !

Că dacă te uitai la el, cum se purtà îmbrăcat, îţi erà mai mare dragul.

Cămaşa lui erà albă ca laptele, şi printre creţii iţarilor lui nu vedeai un fir de praf, nici alte murdării, ca la alţii, cari nu ştiu ce-i aceia, să-ţi ţii o haină curată.

Sumanul lui, măcar că erà vechiu, dar erà curat, şi pela mâneci nu spânzurà destrămătura ţesăturii, şi nici pela poale.

Pălăria, când o purtà vara, nu erà so-

ioasă şi îmbâcsită de praful drumului, că moş Ion ştià să-i cureţe petele cu peria.

Iarna, când îi vedeai căciula, credeai că atunci erà scoasă dela căciular, pe când el o aveà de ani şi ani de zile, dar ştià să şi-o cureţe. Dacă vineà primăvara, moş Ion nu-şi aruncà, bunătate de căciulă, pe cine ştie unde, pe sub pat, ori pe o poliţă, ci o învăleà binişor în hârtie, ori în o pânzătură, şi o păstrà în ladă, cu alte lucruri de ale iernei.

Lângă moş Ion Careja nu-ţi erà scârbă să stai. Că el, când vorbeà cu cinevà, nu scuipà printre dinţi, precum au unii acest obicei urît, şi nici nu-şi suflà nasul între degete, şi nici nu făceà alte lucruri greţoase. Moş Ion purtà batistă, frumos cusută de nevasta lui, şi albă ca o foaie de hârtie, şi cu batista îşi ştergeà sudoarea, când îi erà cald, şi-şi ştergeà nasul. Degetele, ziceà moş Ion, îs făcute ca să iau nafura cu ele şi să duc mâncarea la gură, dar nu să port spurcăciunile acestea, pe care trebue să le ascunzi de privirea oamenilor.

Moş Ion Careja vorbià limba românească aşà cum o apucase dela părinţi, şi vorbià frumos, pentrucă nu făceà, cum fac tinerii de astăzi, cari când se întorc din

armată nu li mai înțelege nimeni vorba în satul în care s'au născut și au trăit toată tinereța lor. El nu stâlcea cuvintele, crezând că-i mare cinste să vorbești pe subțire, fără să știi singur ce zici. Și apoi, afară de asta, moș Ion, nu obișnșuià, cum fac mare parte dintre săteni, să rostească mereu cuvinte rușinoase, și să înjure.

Gura și graiul ni sunt date, spuneà moș Ion, ca să mulțămim lui Dumnezeu pentru toate bunătățile ce a vărsat asupra noastră, pentrucă ni-a dat viață și ni-a pus să trăim sub strălucirea stelelor, la căldura soarelui și în mirosul florilor. Graiul ni-i dat ca să ne înțelegem între noi despre nevoile vieții, dar nu ni-i dat ca să vorbim prostii și la fiecare vorbă să înjurăm.

Așà fel de om erà moș Careja.

Pe când sfătuiau, în de ei, la casa lui Neculai Onofrei, începe unul să spuie despre pățania lui Simion, care fusese făcut cu ouă și cu oțet de vecinul său, dela o sfadă pentru un gard.

— L-a făcut de râsul satului, spuneà povestitorul, pe Simion al nostru. Ce nu i-a spus? I-a adus aminte și despre cei cari i-au murit cu o sută de ani în urmă, și l-a făcut ticălos și păcătos, și i-a spus

cum părinţii lui au furat nişte cai, i-a spus despre sora lui, care a fugit dela casa bărbatului cu un târâie-brâu; mă rog, n'a rămas neam de neamul lui neînjurat şi neponegrit, de se făcuse Simion al nostru roşu ca o gotcă, şi un cuvânt nu mai puteà să rostească.

Cei cari ascultau făceau haz de păţania lui Simion, şi râdeau pe sub mustăţi.

Lui moş Ion, nu-i plăceà treaba asta, şi cât povesteà celalt, moş Ion dădeà mereu din cap, în semn de mustrare şi la urmă nu s'a mai putut ţineà şi a început şi el să spue ce gândeà.

— Iaca, eu nu râd de cele ce spui d-ta, şi mai degrabă aş plânge, zise moş Ion.

Iţi dai seama de ce faptă nelegiuită a făcut voinicul dumitale?

Dacă ţi-ai da seama, n'ai râde.

Mă rog, eu sunt om, şi am o mulţime de datorii pe care trebue să mi le îndeplinesc.

Am datoria de a-mi creşte copiii, am datoria de a trăì bine cu toată lumea, şi câte datorii nu avem noi în lume!

Nu vorbesc de datorii băneşti, pe care le-am aveà de plătit; vorbesc despre datoriile pe care le avem ca oameni în societate.

Dar dacă am eu datorii, oare să nu am niciun drept ?

Se înţelege că am şi drepturi, şi anume : am atâtea drepturi câte şi datorii.

Dacă am datoria să-mi cresc bine copiii, am dreptul să cer ca copiii mei să mă asculte şi să mă respecteze.

Dacă am datoria să nu mă ating de lucrul altuia, am şi dreptul să cer ca nici altul să nu se atingă de lucrul meu.

Dupăcum vedeţi, oameni buni, este o straşnică înlănţuire între drepturile şi datoriile pe care le au oamenii unii faţă de alţii.

Şi ştiţi care este cea mai întâi datorie a omului, faţă cu ceilalţi oameni ?

Este să respectăm persoana fiecăruia.

Sunteţi oameni în toată puterea firei, şi nu am nevoie să vă spun ce-i aceia să respectaţi pe cinevà.

Şi credeţi că dacă înjur eu pe un semen al meu, dacă-l fac de râs în faţa lumei, credeţi că prin această faptă a mea nu-i ating eu mândria lui de om, nu-mi calc eu datoria de a-l respectà ?

Aveţi să-mi spuneţi, că dacă cinevà vă face un lucru nedrept, ori vă atinge cu o vorbă, aveţi dreptul să vă apăraţi, şi apărarea d-voastră este să-l ocărîţi, să-l înjuraţi.

Asta nu o puteţi spune, pentrucă dacă cinevà îţi face o nedreptate, nu ai dreptul să pedepseşti pe cel vinovat, ci eşti dator să te duci la judecată, că pentru asta sunt judecători pe lume, şi ei să hotărască pedeapsa care se cuvine celui vinovat.

Dumneata când batjocoreşti şi înjuri, se chiamă că dai o pedeapsă unuia pe care-l socoţi d-ta vinovat, îţi faci d-ta singur dreptate.

Asta este, cum spun eu.

Tot omul are datoria să respecteze pe ceilalţi oameni.

Dar dacă ai dreptul ca să fii respectat de toţi, ai şi datoria să-i respecţi pe toţi.

Drept, fără datorii, nu se poate.

In vremea cât vorbeà aşà moş Ion Careja, un altul mi se pare că-i ziceà Toader, un om cam sucit, făceà din coada ochiului către un vecin.

Moş Ion l-a prins, şi înadins l-a întrebat :

— Bade Toadere, zic eu rău ori ba, că şi Simion are dreptul să fie respectat, pentrucă este om ?

Toader n'a avut încotro, şi a răspuns că moş Ion are dreptate.

— Am dreptate, bade Toadere, oricum ai gândì d-ta.

Poate că zici aşà, pentrucă sunt bătrân şi nu vrei să pui vorbele mele la o parte, mă respectezi, cum s'ar zice, şi un om pe care-l respectezi trebue să-l crezi pe cuvânt. Dar şi omul acela trebue să se respecteze pe el singur, şi să nu spuie minciuni şi nici prostii.

Sunt oameni pe cari nu poţi să-i respectezi, oricât te-ai căznì.

Cum aş puteà eu să respectez bunăoară, pe un păcătos pe care-l văd beat în mijlocul drumului, căzut în praf ori în glod, de se uită şi câinii cu scârbă la el?

Cum să respectezi pe un om care vine la mine în casă şi spune vrute şi nevrute despre vecinul meu, spune că vecinul a zis aşà şi aşà despre mine, despre nevasta mea, despre copiii mei, şi apoi se duce la vecin şi-i spune şi lui tot atâtea prăpăstii despre mine, că aş fi vorbit eu de rău de casa lui şi de neamul lui?

Cum să respectez eu pe unul care când îmi vede nevasta bolnavă, cu fruntea legată, din pricina durerei de cap, spune în tot satul că a văzut pe nevasta beată moartă?

Un asemenea mincinos nu merită să fie respectat, precum nu merită flecarul şi beţivul.

Nu merită să fie respectat, nu doar pentrucă nu-mi respectă persoana mea, ci pentrucă nu se respectă pe el însuşi, nu-şi îndeplineşte datoria de om în societate.

Datoria omului este să nu fie mincinos, să nu flecărească, să nu se facă de râsul lumei, ca beţivul.

Un alt sătean, care ascultà cuvintele lui moş Ion şi se uità liniştit, când la unii, când la alţii dintre cei de faţă, se scoală şi el şi începe să spuie :

— Moş Ioane, sfinte ţi-s vorbele. Toate câte le spui, eu le cunosc bine că-s aşà.

Apoi se îndreaptă cu faţa către oamenii adunaţi acolo şi le spune :

— Oameni buni, eu am avut un frate, care de mic copil se arătà că are să fie om de ispravă, dar mai pe urmă, când a venit acasă din armată, erà un beţiv fără de păreche, şi n'am să vă spun multe poveşti, dar ne-a sărăcit pe toţi.

Aveţi să vă întrebaţi cum de ne-a sărăcit el pe noi ?

Apoi, dacă luà lucruri din casă şi le vindeà pentru băutură, ni erà ruşine tuturora, şi părinţilor noştri şi nouă, fraţilor lui, să mergem să reclamăm, şi dupăce a isprăvit de vândut ce mai erà pelângă casă, a început să bată pe tata, şi pe mama, ca să-i dea parale.

Vă întreb eu, dacă mai puteà cinevà să respecte pe un asemenea om ?

Ba şi noi am avut de suferit din pricina lui.

Văzându-l pe el în acea stare de ticăloşie, ne credeau oamenii şi pe noi la fel cu el, şi bietul tata, de ruşine, şi-a dat sufletul fără de vreme, iar biata mamă a căzut la boală grea, şi nu după multă vreme s'a dus să-l caute pe tata.

Cred că vor fi în rai, săracii, că mult au mai suferit de ruşinea fiului lor ticăloşit.

Asta v'o spun în pilda beţiei.

Dar mai este una.

Am avut o soră măritată cu un om bun, să-l pui la rană. Soră-mea aveà o prietenă, dragă Doamne, care-i venià în casă, mai în fiecare zi : ba îi trebuià o lingură de borş, ba un pumn de făină, ba o leacă de sare, şi câte de toate, şi sora mea îi da cu inima voioasă, pentrucă aveà de unde.

Dar prietena aceia erà, cum spuneà moş Ion, o flecariţă.

Toată ziulica vorbeà pe socoteala satului, spuneà minciuni din casă în casă.

Şi într'o bună zi a scornit vorba că a văzut la soră-mea pe un flăcău, pe când nu erà cumnatul meu acasă, şi că nu erà lucru curat între dânşii.

Când a ajuns vorba asta la urechea cumnatului meu, el a pus temei pe minciunile prieteniei, şi deatunci n'a mai fost, în casa lor, linişte şi pace.

Şi au fost nevoiţi oamenii să se despărţească, după o viaţă întreagă de căsnicie fericită.

Şi iaca aşà, oamenii aceştia fără suflet, pe cari nu-i putem respectà, sunt tare primejdioşi şi tare stricători, pentru toată lumea.

Lui moş Ion Careja, îi plăcură vorbele acestea, şi zise :

— Toate nenorocirile acestea s'au întâmplat, pentrucă acei de care ai vorbit d-ta, nu şi-au îndeplinit datoria de a se respectà pe ei însăşi.

Cel care se respectează, nu se lasă prins de patima beţiei, îşi înfrânează pornirile rele care-l îndeamnă să spuie minciuni, şi nu umblă, din casă în casă, cu vorbe neadevărate, anume ca să facă zizanie şi vrajbă între oameni.

Să respectăm pe fiecare om, asta este datoria noastră.

Să-i respectăm cinstea, să nu fim aşà de bănuitori, să nu socotim că fiecare om este un pungaş, un mincinos, precum fac unii, ci să-l socotim pe fiecare, om de omenie, cinstit şi bun.

Cel rău şi ticălos îşi primeşte răsplata pentru faptele lui rele.

Dar, când zic că trebue să respectăm pe fiecare, însemnează că trebue să respectăm şi avutul altuia.

Şi ce-i aceia : a respectà avutul altuia ?

Lucrul acesta este în priceperea orişicui.

Dacă trecând pelângă casa d-tale îţi rup o nuià din gard, ori o cracă dintr'un pom, ori dacă trecând pe drum, pelângă lanul d-tale de porumb, mă abat din cale, şi pun în traistă câţivà ştiuleţi din munca d-tale, asta însemnează că eu nu-ţi respect proprietatea sau bunul d-tale.

Am datoria să-ţi respectez avutul, dar am şi dreptul să cer ca toată lumea să facă precum fac eu, şi să-mi respecteze proprietatea mea.

Badea Toader acuma nu mai zîmbeà ; vorbirea lui moş Ion Careja îl întăreà în credinţa, că spusele lui erau adevărate.

După o clipă de tăcere, badea Toader a zis :

— Bine, moş Ioane, până acuma ni-ai vorbit despre datoriile pe care le avem către noi înşine, către copiii noştri şi către semenii noştri, şi n-ai spus că suntem datori să respectăm persoana, cinstea şi avutul tuturora.

Eu văd că aşà se cuvine să fie într'o lume bine rânduită, dar oare nu este vreo lege care să ni puie aceste îndatoriri şi să ne pedepsească, dacă nu ni îndeplinim datoriile acestea ?

Moş Ian a stat puţin la gânduri, şi apoi a spus :

— Eu gândesc că trebue să fie, dar eu nu cunosc legile.

Mai pe urmă am aflat ce anume legi sunt, şi eu am urmat după glăsuirea lor, şi deaceia nu am greşit niciodată.

* * *

Eram acuma om în tot locul, şi venise vremea să mă duc în armată.

M'au înscris şi pe mine în listele pentru sorţi, şi în ziua hotărîtă m'am dus şi eu, la subprefectură, împreună cu ceilalţi flăcăi din sat, ca să trag sorţii.

Parcă, peatunci, oamenii erau mai proşti decât acuma.

Şi zic vorba asta, pentrucă până dincolo de sat am fost petrecuţi de un cârd de femei, care-şi jeleau copiii, şi se boceau, de gândeai că se duc la moarte.

Răsunà valea de plânsetele lor, care făceau şi pe o seamă de flăcăi, dintre cei mai slabi de fire, să lăcrămeze.

Eu, însă, mă duceam cu voie bună, pen-

trucă învăţasem dela mama că este cea mai sfântă datorie a orişicărui om să înveţe cum să-şi apere ţara, la vreme de nevoie, şi învăţătura asta numai în armată se poate căpătà.

Mama, săraca, nu erà femeie cu ştiinţă de carte şi nu erà în stare să mă înveţe pe mine lucruri pe care ea poate că mai mult le simţeà cu inima, decât le priceppeà cu mintea.

Mai târziu am prins eu de veste, că ea ar fi voit să mă facă pe mine să înţeleg ce-i aceia dragoste de Patrie.

Acuma ştiu eu că pământul pe care ne-am născut şi pe care trăim, ţara aceasta care ni este scumpă, pe care am apărat-o, în cursul veacurilor, cu piepturile noastre, şi ale cărei brazde sunt stropite cu sângele nostru, se chiamă Patria noastră.

Mintea omenească nu-şi poate închipuì un om, care să nu-şi iubească Patria, după cum nu-şi poate închipuì o mamă, care să nu-şi iubească copilaşii.

Se întâmplă, în societate, mame fără suflet, care merg până acolo cu răutatea că-şi ucid copilul ; dar pe asemenea fiinţe societatea le scoate din rândurile ei, şi le trimete să înfunde temniţele.

Tot asemenea, oamenii cari nu-şi iubesc Patria sunt despreţuiţi.

Asemenea oameni sunt scoşi din rândurile cetăţenilor, şi legile sunt destul de aspre pentru dânşii, iar în timp de răsboi, trădătorii sunt împuşcaţi fără milă.

Fiecare cetăţean este dator să-şi apere Patria.

Fiecare este dator să-şi jertfească viaţa pentru ea, dupăcum fiecare este dator să-şi cinstească Patria.

Patria o cinstim când faptele noastre nu jignesc numele cel bun care trebue să-l aibă ţara.

Dacă suntem cinstiţi şi muncitori, asta este şi pentru mulţămirea noastră sufletească, dar şi pentru cinstea Patriei.

Când fiecare ştie că românii sunt oameni cinstiţi şi că muncesc din răsputeri, fiecare îşi zice că România este o ţară cinstită şi laudă hărnicia fiilor ei, şi aceasta este o mare cinstire a Patriei.

Patria, putem să o apărăm împotriva duşmanilor ei, cu armele.

Ca să ne putem sluji de arme pentru apărarea Patriei, trebue să cunoaştem meşteşugul milităriei, care se poate căpătà numai făcând serviciul militar.

Pentru fiecare român îndeplinirea serviciului militar este nu numai o datorie, dar şi o onoare.

Cei care şi-au pierdut onoarea, cei cari au fost condamnaţi pentru fapte care vatămă vrednicia de om, nici nu sunt primiţi să facă serviciul militar, pentrucă un om pătat nu poate aveà onoarea să-şi apere Patria.

Pentruca să-ţi poţi apărà Patria, trebue să fii un bun ostaş.

Bun ostaş nu poate fi cinevà dacă nu ascultă sfaturile şi nu urmează învăţăturile celora mai mari decât el, adică, a celora cari ştiu mai multe decât el.

Asta înseamnează că fiecare ostaş trebue să asculte de căpeteniile armatei, să se supuie ordinelor ce i se dau şi să-şi îndeplinească datoriile cu sfinţenie.

Datoriile pe cari le are de împlinit un ostaş, se arată fiecăruia când începe serviciul militar.

Dupăcum crucea este semnul creştinismului, şi fiecare o cinsteşte, deasemenea *Drapelul* este icoana Patriei, înaintea căruia toţi trebue să se închine şi să-l slăvească.

Cinstea unei armate este *Drapelul*, şi

fiindcă armata reprezintă Patria, însemnează că **Drapelul** este cinstea Patriei.

Toţi trebue să-şi ridice pălăria înaintea Drapelului.

Apărarea **Drap** este şi apărarea Patriei.

Aşà gândeam eu şi pe atunci, cred treaba asta, dar pe atunci nu aş fi putut spune gândurile mele, precum le scriu acuma.

Şi cum spun, m'am dus să trag sorţii.

Mă gândeam eu că, dacă mă ia în armată, n'am să mai pot face şi slujba de fecior boieresc, şi are s'o ducă greu mama cu ceilalţi copii, cari acuma erau deprinşi să trăiască mai bine, dar gândul că-mi fac datoria, mă mângâià mai mult, şi m'am dus cu voie bună.

Eu nu bănuiam că este cinevà care are interes ca eu să nu fiu luat la oaste ; nu bănuiam că proprietarului nu-i venià la socoteală să mă piardă din slujba lui, şi când m'a strigat la rând, ca să mă revizuiască, am văzut că domnii din comisiune se uită pe nişte hârtii — nu ştiam ce anume hârtii, că nu ştiam carte — şi dupăce se uită pe hârtii, ofiţerul care erà mai mare în comisiune, îmi spune :

— Du-te acasă, flăcăule, eşti scutit.

Apoi se uită la un sergent care scrià într'o condică, şi-i spune :

— Scutit, cel mai mare fiu la mamă văduvă.

Aşà erà, pe atunci, legea recrutărei : cel mai în vârstă fiu la o mamă văduvă erà scutit de oaste, ca să aibă cine să poarte de grijă văduvei.

Treaba aceasta o pusese la cale boierul, şi nu i-a fost greu să izbutească, fiindcă aşà erà legea.

Dacă n'ar fi stăruit el, poate că tot m'ar fi luat la oaste, pentrucă poţi să ai oricât de multă dreptate, dar dacă nu ştii c'o ai, şi nu ştii cum să ţi-o cauţi, rămâi fără dânsa.

Imi păreà mie rău şi de mai înainte că nu ştiu carte, dar atunci am văzut că eu nu-s om întreg, şi am stat mult pe gânduri.

Adică un om la douăzeci de ani să nu fie în stare să înveţe carte ?

Aşà m'am întrebat eu singur, şi mi-am zis, în mintea mea, că trebue să fac pe dracul în patru şi să mă luminez şi eu.

Şi ce nu poate să facă omul, când vrea să facă un lucru bun.

Preotul din satul nostru aveà un băiat, pe care voià să-l facă tot preot, şi-l dă-

duse la şcoală în târg, şi în vacanţă veniă acasă. M'am pus pelângă el, a început să-mi arate buchele, să mă deprindă cum să le rostesc, şi m'am minunat eu singur cât de lesne am prins meşteşugul cetitului, şi mi-am zis eu că mare prost am fost, dacă mi-au trebuit douăzeci de ani ca să văd că nu-i cine ştie ce greutate să înveţi a cetì şi a scrie.

Cum am prins meşteşugul cărţii, am prins şi dragoste de citit. Şi când aveam un ceas de răgaz din treburi, înloc să mă duc şi eu la crâşmă, cum făceau ceilalţi săteni, şi să mă otrăvesc cu rachiu, şi să-mi pierd vremea ca un nătâng, eu luam o carte în mână, şi cetiam.

Şi de atunci, m'am simţit alt om, şi nu mai puteam să-mi stăpânesc mirarea că poate să fie pe lumea asta cinevà care să nu ştie măcar atâta carte câtă învăţasem eu în câtevà luni.

Proprietarul moşiei, când a văzut că eu nu mai vin cu răbojul ca să-i spun câte oi avem în suhat, ori câte prăjini de secere s'au făcut în cursul zilei, ci scot din chimir o condicuţă şi-i citesc, precum ceteà şi el, a holbat ochii la mine, şi-a făcut cruce şi a strigat :

— Ce-i asta, Pintilie ?

Nu-i venià să creadă ochilor.

A doua zi m'a chiemat în cerdac şi mi a spus că, pentru vrednicia mea, şi pentru încrederea ce o are în mine, mă face vătaf, mai mare peste toţi slujbaşii moşiei.

Apoi l-am văzut făcându-şi cruce şi a zis :

— Slavă ţie, Doamne, că m'ai învrednicit să aflu şi în neamul nostru românesc oameni vrednici şi cu mintea luminată.

* * *

Din cele ce am cetit eu dupăce am prins şi meşteşugul, şi gustul cititului, am înţeles şi m'am lămurit ce-i aceia *familie* şi *societate.*

Tot auziam eu vorbele acestea, dar nu eram dumerit care să fie înţelesul lor adânc.

Din cărţile, pe care aş puteà să zic că le-am sorbit, am înţeles că într'o vreme foarte îndepărtată, pe când nici nu erà atâta lume ca acuma, oamenii trăiau fără nicio rânduială.

Pe vremurile acelea nu erau târguri şi sate, ca astăzi ; care cum apucà, se aşezà unde-i venià la socoteală, prin păduri, pe dealuri, pe câmpii.

Fiecare trăià din furtişaguri, şi uneori

se întovărăşiau mai mulţi, şi porneau asupra aşezărilor altora, alungau pe locuitori, ori îi ucideau, li prădau tot avutul şi se aşezau ei în locul lor.

Dar nici ei nu şedeau mult acolo, pentrucă veniau alţii peste dânşii, îi jăfuiau şi tot aşà se alungà om pe om, ca fiarele sălbatice.

Dacă au văzut oamenii că nu-i chip de trăit aşà, fără nicio rânduială, şi-au schimbat năravurile: au început cei buni a se întovărăşì, pentru a se apără împotriva celor răi.

Dar pentrucă în orice fel de tovărăşie, dacă fiecare ar face după capul lui, nu s'ar mai alege nimic de seamă, au pus pe unul dintre dânşii, care erà mai priceput, l-au pus un fel de cap peste dânşii.

Vra să zică, de când a început omul să se deosebească de fiarele codrilor, a simţit nevoie să fie cinevà mai mare peste el, care să-l povăţuiască, şi de care să asculte toţi ceilalţi.

Cine crede că noi câţi călcăm pe pământ, suntem deopotrivă, spune o mare greşală.

Dar eu n'am nevoie să mă uit în jurul meu, ca să răcnesc din toate puterile glasului că eu, care am muncit din frageda

copilărie, şi am fost cinstit, şi am respectat persoana şi averea aproapelui meu, sunt tot una, sunt egal, cum se zice mai pe subţire, cu cine ştie care dintre sătenii mei, care-i un leneş, un beţiv, un rău, şi care numai de puşcărie ar trebuì să aibă parte.

Şi dupăcum cunosc lucrul acesta, tot asemenea cunosc că nici eu nu sunt egal cu acei cari sunt mai deştepţi decât mine, cari ştiu mai multă carte decât mine, care se pricep la treburi mai bine decât mine. Pe asemenea oameni mie îmi place să-i ascult, şi niciodată n'am gândit eu că-i nedreptate să fie altul mai în vază şi mai mare decât mine.

Aşà a rânduit Dumnezeu lumea: din mulţime să răsară un om mai mare peste toţi ceilalţi, dupăcum într'o pădure unii copaci îşi rădică vârfurile deasupra celorlalţi.

Oamenii au nevoie de unul mai mare peste dânşii, de un şef.

Rânduiala asta a lăsat-o Dumnezeu pentru toate făpturile lui.

Uită-te când trece un cârd de cocori, şi ai să vezi cum merge unul în fruntea cârdului, li arată calea, îi conduce.

Uită-te într'un stup de albine, şi ai să

vezi cum în aşà mare mulţime de gâjulii, este una peste toate, este matca stupului, sau regina, care dacă se întâmplă să lipsească din stup, sumedenie de albine se stinge una câte una, moare.

Asta-i soarta unui stup bezmetic, adică fără matcă : moare.

Tot aşa-i şi soarta unei adunări de oameni, a unui popor : fără de conducători, se stinge.

Dupăce oamenii cei mai vechi depe pământ au ales pe unul dintre ei ca să li fie şef, au simţit nevoia să facă legi care să-i cârmuiască şi cărora cu toţii să se supuie.

In legile acelea au hotărît ca nimeni să nu se atingă de lucrul altuia, să nu supere pe altul, nici cu vorba, nici cu fapta.

Şi pentrucă omul greşeşte uneori, şi greşelile se pedepsesc, pentruca acel greşit să se îndrepte, oamenii au văzut că au nevoie de judecători, cari să ştie legile şi să hotărască ce fel de pedepse i se cuvine fiecăruia pentru greşala sa. Şi pentrucă în legi se arată şi ce drepturi are fiecare om, tot judecătorul trebuià să hotărască cine are dreptate, când doi oameni se sfădesc dela un lucru, şi unul zice că-i al lui, iar celalt că-i tot al lui.

Şi dacă au văzut şi oamenii din alte părţi, că acei cari s'au întovărăşit, au nimerit-o ; dacă au văzut că în tovărăşiile acestea fiecare este stăpân pe averea lui, şi este sigur de viaţa lui, apoi s'au întovărăşit şi alţii la fel cu cei întâi, şi a urmat tot aşà înainte, până ce toţi oamenii de pe pământ s'au întovărăşit.

Dar pentrucă pe pământ sunt mai multe soiuri de oameni, cari nu se pot înţelege unii cu alţii, pentrucă vorbesc alte limbi, precum noi Românii nu vorbim tot o limbă cu Ruşii, ori cu Turcii, apoi oamenii aceia cari vorbiau aceiaş limbă, au făcut o tovărăşie, şi aşà s'au întemeiat sate, apoi târguri, şi s'a statornicit, cu vremea, ţara românească, ţara rusească, ţara turcească, şi altele multe.

După firea fiecărui neam, s'au făcut tot alte rânduieli, în fiecare ţară, sau alte legi.

Dar sunt şi legi la fel, peste tot pământul.

Aşà, de pildă, ori şi unde ar fi, nu-i este îngăduit nimănui să omoare pe altul, ori să deie foc la lucrul altuia, ori să-l prade, pentrucă aceste nelegiuiri, nu numai că-s păcate de moarte, dar dacă fiecare ar fi slobod să le facă, ne-am întoarce iar la vremuri de sălbătăcie.

Şi aşà, prin legi, s'a statornicit ce anume drepturi are fiecare om, dar şi ce anume datorii are fiecare.

Şi nici n'ar fi cu putinţă ca un om să aibă numai drepturi şi să n'aibă nicio datorie.

Mă rog, dacă eu am o bucată de pământ, trebue să mi-o stăpânesc nesupărat de nimeni, fără ca megieşul meu să mă stingherească ; va să zică acesta este un drept al meu.

Tot aşà are şi vecinul meu dreptul să-şi stăpânească pământul lui, fără să-l stingheresc eu.

Vra să zică, dupăcum megieşul meu are dreptul de a-şi stăpânì pământul, şi are datoria de a nu mă stingherì pe mine, tot aşà am şi eu îndatorirea de a nu stingherì pe vecinul meu.

Cum s'ar zice, asta vine tot la vorba ceia sfântă :

„Ce ţie nu-ţi place, altuia nu face".

La început legile nu au fost făcute toate aşà cum sunt acuma alcătuite, pentrucă şi legile trebue să se schimbe după nevoile omului.

Până acuma şi la noi în ţară s'au schimbat multe legi, şi se vor mai schimbà, dar fiecare dintre noi, are datoria să se supu-

nă legilor, aşà cum sunt ele făcute, pentrucă în legi se cuprind şi drepturile pe care le avem, şi dacă noi am călcà legile, ar aveà şi alţii îndreptările lor să nesocotească drepturile noastre. Şi omul numai atunci poate să-şi ceară drepturile lui, când îşi îndeplineşte şi datoriile.

Drepturile şi îndatoririle fiecărui om sunt foarte multe, şi mulţi oameni, cari n'au prea umblat prin lume, nu prea ştiu ce drepturi au şi nici ce datorii. Din pricina asta mulţi fac greşeli, pe care poate nu le-ar fi făcut, dacă ar cunoaşte legile, şi tot din pricină că nu cunosc legile, multora dintre noi li se calcă drepturile. Şi asta iar nu-i bine.

Firea omului este aşà alcătuită, că el nu poate să trăiască singur.

Paserile cerului, peştii apelor, gângăniile de sub pământ, şi toate vietăţile depe faţa pământului, nu trăiesc răzleţe, ci se întovărăşesc.

Să ne uităm la rândunele, când sosesc primăvara în ţara noastră.

Vezi un stol mare, mii şi mii de aripate, care spintecă văzduhul, şi apoi se împrăştie, două câte două, bărbatul cu femeia lui, îşi caută loc potrivit pentru cuib, şi se statornicesc în el.

Nu după multă vreme, în acel cuib începe o viaţă care poate slujì omului drept pildă.

Părechiuşa de rândunele aleargă toată ziua după hrană pentru pui, pe care-i îngrijesc cu dragoste, îi învaţă a zburà, şi fac din puii lor alte rândunele, care, în primăvara viitoare, vor face la fel ca părinţii lor.

Două rândunele într'un cuib şi cu puii lor, alcătuiesc ceiace se chiamă, în viaţa omului, o *familie*.

Că doar şi omul tot aşà face: bărbatul se întovărăşeşte cu nevasta lui, se duc la casa lor, unde-şi cresc copiii şi muncesc amândoi pentru sporul şi pentru binele *familiei* lor.

Dupăcum în orice fel de tovărăşie trebue să fie unul care să ducă treburile şi de cari ceilalţi să asculte, tot asemenea bărbatul este capul familiei.

Cel care este capul unei tovărăşii, ca şi capul familiei, are mare cinste, are drepturi dar şi multe datorii are de îndeplinit.

Omul, ca să poată să înfrunte toate nevoile vieţii, dupăce şi-a alcătuit o familie, nu poate să trăiască răzleţ de lume, ca un pustnic.

Mai multe familii care s'au aşezat în a-

propiere una de alta, alcătuiesc un cătun, sau un sat.

Oamenii, într'un sat, iarăş nu pot trăi numai între dânşii, fără să aibă niciun amestec cu oamenii din satele vecine.

Satul meu, de pildă, este aşezat pe un şes, unde nu sunt nici păduri, nici ape, unde nu-i nici nisip, nici piatră, de care am nevoie.

Atunci, trebue să am legături cu oamenii din satele vecine, unde se găsesc aceste lucruri.

Ca să pot umblà să fac cărături, trebue să fie drumuri, să fie poduri peste ape, trebue să fie pază pentru siguranţa călătorilor.

Acestea nu le poate face un sat singur, şi atunci mai multe sate se întovărăşesc şi alcătuiesc ceiace se numeşte o *comună*, în capul căreia se află *primarul*.

Tot pentru îndeplinirea nevoilor lor, şi pentruca să poată să fie bine îndrumate, mai multe comune alcătuesc un *judeţ* sau *district*, în capul căruia se află un *prefect*.

Toate judeţele depe pământul românesc, alcătuiesc *Patria* noastră *România*, în capul căreia se află *Regele* şi cu sfătuitorii lui, adică *guvernul* ţării.

In ţările care se învecinează cu noi, este tot aşà.

Şi acolo sunt sate, comune, districte, în capul cărora se găsesc funcţionari, ca şi la noi.

Şi România noastră are legături de prietenie şi de afaceri cu toate ţările din lume, pentrucă aşà este alcătuită viaţa omului, să aibă nevoie om de om şi ţară de ţară.

Lucruri de care au trebuinţă locuitorii unei ţări îndepărtate, şi care nu se găsesc în ţara lor, le iau din ţara noastră, după cum şi noi aducem, din alte ţări, ceiace nu găsim la noi.

Intr'un cuvânt, toţi oamenii depe pământ, cu satele, cu judeţele, cu ţările lor, alcătuiesc un fel de painjiniş.

Omenirea întreagă alcătuieşte *Societatea* omenească, dupăcum albinele dintr'un stup alcătuiesc o societate de albine, şi furnicile dintr'un furnicar, o societate de furnici.

Societatea omenească o putem asămuì cu clădirea unei biserici.

Când vezi o biserică mai de departe, crezi că-i dintr'o singură bucată, pe când zidăria bisericei este alcătuită din mii şi mii de cărămizi, legate între ele.

Trăinicia clădirei stă în tăria cărămizilor şi în meşteşugul cu care sunt unite cărămizile.

Nişte cărămizi proaste, nearse bine, se sfarmă, zidurile se crapă şi în scurtă vreme clădirea se năruieşte, precum se năruieşte dacă vor fi cărămizile cât de bune, dar va fi prost meşterul zidar.

Aşà-i şi în societatea omenească.

Nişte familii păcătoase nu pot alcătuì o comună sănătoasă, o ţară temeinică, dupăcum un pământ prost nu ni dă o cărămidă bună.

Comuna se compune din mai multe familii ; familia este, prin urmare, temelia societăţii, şi datoria fiecărui om, este să-şi alcătuiască o familie.

Când am priceput eu aceste lucruri, şi mi-am dat seama că am petrecut douăzeci de ani din viaţă şi sunt tot stingher, că nu mi-am îndeplinit datoria de a-mi alcătuì şi eu o familie, am înţeles că îmi calc cea mai însemnată datorie a mea de om în societate, şi mi-am zis că a venit vremea să mă însor.

* * *

Vorbiam adeseori, cu mama, care acuma nu mai duceà greutăţile vieţii, vorbiam despre ale lumei şi ea veşnic îmi ziceà : —

— Pintilie, dragul mamei, toate-s bune şi frumoase, dar eu văd că vremea trece, şi tu la însurătoare nu te gândeşti.

Eu nu-i răspundeam nimic.

Mama iar ziceà :

— Nu te simţi tu stingher în lume ? Tu nu vezi că omului nu-i este dat să fie singur pe pământ ?

— D'apoi eu nu-s singur, mămucă, dacă te am pe dumneata.

— Ei, măi băete, mă ai pe mine, dar eu n'am să trăiesc pe atâta cât mai ai tu de trăit, de acuma înainte. Şi dela mine ai dragostea de mamă, şi îngrijire în ale casei, dar tu mai eşti dator să-ţi faci gospodărie cu nevasta şi cu copiii tăi, că numai acel care are copii ştie pentruce trăieşte pe lume.

Cam astfel de vorbe îmi spuneà mama, şi eu o ascultam cu dragoste, dar ceia ce-mi spuneà ea, mă gândeam şi eu că aşà este şi trebue să fie.

Ştiam acuma, de când puteam să citesc prin cărţi, că datoria mea de om în societate erà să-mi întemeiez şi eu o familie ; ştiam vorba din bătrâni că însuratul de tânăr şi mâncarea de dimineaţă sunt lucruri sănătoase, dar eu mă gândeam şi la altele.

Mă gândeam eu că nu-i mare lucru să te însori, că fete sunt pe lumea asta, câtă frunză şi iarbă, dar însurătoarea nu-i măr, să-l guşti şi dacă nu-ţi place, să-l arunci.

Mă îndemnà mama să mă însor, dar tot ea îmi vorbeà în pilde şi mă învăţà ce fel de nevastă să-mi aleg.

Mai întâi să fie din neam bun, din oameni de viţă.

— Din coadă de câine, sită de mătase nu se face, îmi cântà ea mereu, şi să ştii, dragul mamei, că sfântă i-a fost gura celui care a zis întâia oară, cà: nici din talpă cerc de bute, nici mojicul om de frunte, că viţa de vie, tot învie, iar cea de răzor, cade jos.

Şi câte pilde de acestea nu ştià mama, şi-mi vârà în minte învăţătura, ca să nu caut pe oameni după averea ce vor fi având, ci după viţa din care se trag.

Groaza cea mai mare o aveà ea de mojici.

După aceia mă sfătuià să cercetez purtările părinţilor, să mă încredinţez de cinstea lor.

„Capra sare masa, iada sare casa !" Cu aceste cuvinte îşi încheià mama sfatul, şi-mi spuneà pe degete despre multe ne-

veste din satul nostru, ale căror purtări învederau dreptatea proverbului cu capra.

De sfaturile mamei am ţinut socoteală, şi când i-am spus cu cine aş vreà să mă însor, şi-a făcut cruce şi a zis numai atâta :

— Să-ţi ajute Dumnezeu, dragul mamei.

Am luat o fată de gospodari, oameni cinstiţi şi cuminţi, şi mulţămesc Celui de Sus că n'am greşit, şi doresc tuturor prietenilor mei să aibă norocul pe care l-am avut şi eu.

In vremea asta proprietarul meu se îmbolnăvise greu, şi a trebuit să se ducă la oraş, să se îngrijească de sănătate, şi toată gospodăria moşiei a rămas în sarcina mea.

Aveà copii boierul, aveà băeţi de vârsta mea, dar unii erau la învăţătură, prin oraşe mari, iar alţii nu aveau dragoste de pământul pe care trăiseră moşii şi strămoşii lor.

N'a trecut mult şi boierul a murit.

Atunci am înţeles şi eu că în slujba moşiei nu voiu-puteà să mai rămân, şi aşà a şi fost, că moştenitorii au arendat moşia unui grec, care şi-a adus o puzderie de grecuşori, goi şi flămânzi, pe cari i-a îm-

pânzit pe moşie, ca o pecingine, şi eu nu mai aveam tragere de inimă să slujesc la nişte oameni nesăţioşi, cari căutau să ieà zece piei depe săteni, şi am lăsat pe grec în plata Domnului, şi m'am tras la gospodăria mea.

* * *

La gospodăria mea trebuià să muncesc din greu.

Cât fusesem slujbaş pe moşia boierului, privigheam să muncească alţii, şi eu, chiar dacă aş fi voit să pun mâna pe sapă, ori pe coasă, nu aş fi avut timp.

Aş fi putut eu să fac muncă şi pentru mine, şi să pun în socoteala proprietarului cheltuelile cu muncile pe bucata mea de pământ, iar banii să-i vâr în buzunar, dar asemenea lucruri necinstite eu nu aş fi fost în stare să le săvârşesc.

Cum aş mai fi dat eu ochii cu stăpânul, când m'aş fi ştiut vinovat de fapte ca acestea, care m'ar fi făcut să mi se înroşească obrazul, şi să nu-mi pot ridicà privirea asupra lui?

Omul acesta îşi -pusese încrederea în mine; averea lui erà pe mâna mea, şi câte n'aş fi putut eu să fac, fără să simtă el, şi să mă creadă cinstit şi credincios.

Dar este un Dumnezeu, care vede toa-

te, cele văzute şi cele nevăzute, şi una din poruncile pe care trebue să le urmeze, cu neşovăire, orice creştin, este porunca : „să nu furi".

De porunca asta m'am ţinut, şi am să mor cu sufletul liniştit, că n'am păcătuit în viaţă.

Acuma, când am mai aflat multe din ale lumei, pe care atunci nu le ştiam, îmi dau seama că dacă aş fi făcut altfel, nu numai că aş fi săvârşit un păcat de moarte după legea creştinească, dar aş fi călcat şi o lege făcută de oameni, şi aş fi putut să o păţesc rău, să stau chiar la închisoare.

In adevăr, aş fi săvârşit ceiace se chiamă în codul penal un „abuz de încredere".

„Incredere", ştie orişicine ce înseamnează, dar cuvântul celalt nu-l poate pricepe aşà de lesne, dacă nu capătă oarecare lămuriri.

Omul nu poate totdeauna să-şi îndeplinească singur toate nevoile vieţii lui, şi-i nevoit să mai ceară şi ajutorul altora.

De pildă, mi s'au isprăvit lemnele şi făina, şi astăzi ar trebuì să mă duc şi la pădure, şi la moară; în două locuri nu mă pot duce şi aflând că vecinul meu are să meargă la moară, am încredere în

el, îi dau un sac cu grăunţe, şi-l rog să-mi macine şi mie, şi să-mi aducă făină.

Omul se prinde să-mi facă binele acesta, şi eu am încredere în el.

Este mare lucru să ai încredere în cinevà, şi mare pagubă poate să-ţi aducă un om care nu ar ţineà seamă de încrederea ce ai pus în el.

Aşà, dacă vecinul meu, în care am avut încredere şi a primit să-mi macine şi mie un sac de grăunţe, înloc de a face ca un om de treabă şi să-mi aducă făina, s'ar apucà să-mi vândă grăunţele, ori să ducă făina la casa lui, mi-ar face mare pagubă.

Acest om nu a ţinut în seamă încrederea ce am pus în el, sau, cum se zice: a abuzat de încrederea mea.

Fapta lui nu-i cinstită; prin fapta aceasta el s'a îndepărtat de regulele statornicite între oameni, şi noi ştim că orice abatere dela aceste regule, se pedepseşte de lege.

Ce fel de faptă a săvârşit un asemenea om?

Furt nu-i, pentrucă nu mi-a luat pe sub ascuns, grăunţele sau făina, ci eu i le-am dat.

Fapta aceasta se numeşte „abuz de încredere", şi se pedepseşte cu închisoare.

Săvârşeşte un abuz de încredere oricine pune la o parte sau risipeşte spre paguba altuia, orice lucru care i s'a încredinţat de a-l da înapoi, sau de a-l duce undevà, sau de a-l întrebuinţà într'un chip hotărît.

Ţi-am închiriat un cal, ca să faci un drum cu el, şi tu îl vinzi.

Ţi-am dat un înscris, ca să mi-l păstrezi câtevà zile, şi tu îl pui pe foc.

Te îndatoresc să mergi la târg şi să cumperi, pentru mine, vaca dela cutare din satul cutare, şi tu îmi aduci altă vacă mai eftină, ori chiar îmi cheltueşti banii.

Toate aceste fapte, şi altele asemănătoare, sunt fapte de abuz de încredere.

Eu, ca slujbaş, primeam o sumă de bani, ca să plătesc muncile care se făceau pe moşia boierească. In muncile acestea intrau şi acelea care se făceau pe bucata de pământ pe care o aveam eu, dela proprietar, în leafa mea, pământ arat şi sămănat de proprietar. Dacă eu aş fi muncit singur acest pământ dat mie, şi aş fi trecut în socoteli că muncile au fost plătite cu banii lui, pe care i-aş fi pus în buzunar, aş fi săvârşit un abuz de încredere, şi eu nu eram în stare să mă abat dela datoria mea de a fi om cinstit.

La gospodăria mea trebuià să-mĭ muncesc eu singur ogorul.

La început făceam ca toţi sătenii: ţineam atâtea sărbători, fel de fel de sărbători băbeşti, că mai multe zile stăteam cu mânile în sân, decât lucram, în cursul anului.

Când mi-am făcut o socoteală mai temeinică, zău că m'am îngrozit.

Cum să nu mă îngrozesc, dacă după socoteala mea vedeam că toată munca mea, din cursul unui an, umpleà numai bine o lună de zile.

Şi uite cum erà socoteala mea.

Avem într'un an 365 de zile?

Să scădem cele 52 de duminici şi cele 32 de sărbători, pe care le ţine biserica, fac 84 de zile, în care nu se lucrează.

Mai scad 52 de joi, zile în care mă duceam la ziua târgului; aveam ori nu aveam treabă, eu mă duceam, că aşà erà obiceiul.

Iaca fac 106 zile prăpădite.

Dar trebue să mai scad sărbătorile păgâneşti, pe care le ţin sătenii, împotriva credinţei noastre creştineşti, precum Filipii, Mărina, Foca, şi nu le mai ţin minte, apoi joile dela Paşti până la Inălţare, şi

altele, şi altele, şi am fost ajuns eu la numărul 135 de zile în care nu lucram.

Mai rămâneau bune de lucru 230 de zile, în tot anul.

Din acestea încă trebue să mai scad măcar două luni de zile ploioase, zile cu viscol, cu vreme rea, când nici nu poţi ieşì din casă.

Ar mai rămâneà o sută şasezeci şi cinci de zile pe an, ca să lucreze un om.

Ce muncă faci în vremea asta ?

Iarna, dacă nu faci cărăuşie, stai mai mult pelângă vatră, şi un ceas, două pe zi, te mai învârţi prin curtea casei, să îngrijeşti o vită, dacă o ai, şi vrei să cauţi de ea, şi n'o laşi în grija Domnului.

Vara nu poţi să lucrezi atâta cât ai vrea, presupunând că ai vrea să munceşti.

Nu poţi să lucrezi, pentrucă nu te îngăduie felul treburilor.

Că dacă vrei să ari, arătura nu se face în orice timp şi că dacă vrei să sapi porumbul, munca asta o faci la vremea ei, n'ai să-l sapi nici în luna lui Aprilie, nici în a lui August, şi în Mai, ori Iunie, când se sapă, el nu te aşteaptă ; nu l-ai săpat azi, mâine poate să fie prea târziu.

Munca noastră la câmp îi foarte măr-

genită ; trebuesc braţe multe, la o treabă puţină.

Tot aşà-i cu seceratul pâinei albe şi cu cositul ierbei : toate trebuesc făcute în pripă.

Un om, oricâtă bunăvoinţă ar aveà, nu poate să facă mai multă muncă, decât îi îngăduie timpul.

Dacă te-ar iertà porumbul să-l sapi în vreme de două luni pe an, ce mai lanuri de porumb ai vedeà pe întinsul ţării !

Dar când sameni porumbul, te întrebi mai întâi câte braţe ai în casă, ca să ştii de nu va rămâneà în buruiană.

Poţi să fii cât de harnic, dar munca ţi-i mărginită, şi s'a isprăvit.

Câtevà zile la săpat porumbul, câtevà la secerat, câtevà zile la cosit, şi gata munca.

Ar puteà zice cinevà : câtevà zile ici, câtevà colo, nu fac numai o lună.

La aceasta am să răspund.

In timpul verei, când este munca noastră în toiul ei, câte ceasuri sunt pe zi cu lumina soarelui, ca să putem lucrà ?

Sunt între 12 şi 15 ceasuri.

Dar să zic eu aşà, cu una, cu alta, sunt 13 ceasuri.

Dacă într'o lună sunt 30 de zile, avem patru sute de ceasuri lucrătoare.

Eu am să mai scad timpul care trebue pentru mâncare şi pentru cevà odihnă, şi am să mă las cu trei sute de ceasuri pe lună, pe care trebue să le muncim.

Aceasta erà socoteala mea, şi când am văzut unde ajung cu ea, m'am îngrozit: toată munca mea dintr'un an de zile întreg, nu ştiu dacă se ridicà la trei sute de ceasuri, ceiace înseamnează că eu lucram numai o lună pe an, şi restul leneveam.

Ii spun eu vorba asta nevestei mele, dar ea — cum sunt femeile — pot zice că nici n'a auzit bine ce i-am spus, şi mi-a răspuns:

— „Ia lasă, măi bărbate, socotelile dumitale, că eu, de cum se crapă de ziuă, nu mai stau din treburi, şi dumneata zici că muncesc numai o lună, din douăsprezece.

Nevastă-mea aveà dreptate.

Ce-i dreptul, nu-i păcat: femeia munceşte mai mult decât bărbatul, în gospodăriile noastre ţărăneşti. Femeia cu drept cuvânt poate zice că-i o roabă, că ea are toată grija casei, şi a copiilor, şi tot ea munceşte pământul.

La prăşit păpuşoiul, femeia; la secerat,

femeia ; l'a adunat fânul, femeia. Ba eu văd femei şi la cărături, şi să mă bată Dumnezeu dacă spun minciuni, am văzut femei la coasă, deavalma cu bărbaţii.

Decât noi nu vrem să ştim lucrurile acestea, şi ţinem una şi bună că femeia-i „poale lungi şi minte scurtă”, şi câte nu scornim noi pe socoteala ei, fără să ni dăm seama ce ne-am face noi, dacă nu ni-ar fi dat Dumnezu o tovarăşă aşà de preţioasă, ca femeia.

Am înţeles eu că nevasta-mea nu mă poate ajutà să descâlcesc eu socoteala asta a ceasurilor mele de muncă, pentrucă ea bănuià poate că vorbesc în pilda ei, şi m'am dus la Toader, cu care mai puneam eu la cale de ale vieţii.

Când i-am spus la ce am venit, Toader a zimbit şi a zis :

— Apoi socoteli de acestea eu n'am învăţat să fac, eu ştiu să muncesc fără ceas în buzunar.

Eu i-am răspuns :

— Bade Toadere, dumneata greşeşti cu chibzuiala dumitale. Munca se socoteşte cu ceasul. Dumneata pleci la câmp când e soarele sus, şi când ajungi unde ai de lucru, te mai scarpeni în cap, îi mai tragi nişte înjurături ca acelea, şi începi o trea-

bă. Şi nu trece mult şi te pui la sfat cu vecinul, şi mai faci o ţigară, şi-i tragi la fumuri, şi iar înjuri. Şi apoi iei o gustare, şi apoi îi tragi un pui de somn, până hăt târziu după amiază, când te apuci iar de lucru, şi soarele mai are încă de mers pe cer, când dumniata te îndrepţi spre casă. Nu-i aşà, bade Toadere ? Cu regula asta, dumneata ai muncit, în cursul unei zile de 13 ceasuri, mai puţin de jumătate de zi ; să zicem şase ceasuri. Asta însemnează că în cursul unei luni de 30 de zile, ai muncit 180 de ceasuri, în loc de 300, cât erai dator, şi când îţi fac eu socoteală că nu munceşti mai mult de o lună pe an, eu am dreptate.

Toader se uità la mine şi nu răspundeà.

Eu i-am mai spus aşà :

— Să nu uiţi, bade Toadere, că în cursul anului dumneata îţi pierzi multe zile, fără niciun folos.

Că în zilele de bâlciu. sau iarmaroc — cum se zice prin Moldova — te duci la oraş, ai ori nu ai treabă; că la primărie te duci ca să afli minciuni de prin lume şi să pui ţara la cale ; că mai ai vreo judecata, ori măcar eşti martor într'o judecată a altuia, şi-ţi pierzi zilele pe drum.

Şi să nu uiţi, bade Toadere, că-ţi mai

pierzi zilele cu cumetriile, şi pentru o zi de cumetrie pierzi patru de mahmureală.

Şi iacă aşà, dacă faci socoteală cum se cuvine, vii la vorba mea.

Şi acuma, bade Toadere, să te întreb eu una : dacă poţi să-ţi pierzi unsprezece luni pe an, fără să faci nicio treabă, nu însemnează oare că-ţi baţi joc de învăţăturile dumnezeeşti, şi-ţi calci una din datoriile cele mai mari pe care le are omul, datoria de a muncì ?

Am văzut că nici cu Toader nu o scot la capăt, şi am înţeles că tot mintea mea este singurul meu sfetnic, în satul meu.

Şi mintea mea m'a învăţat să înţeleg cât de adevărată este vorba, că munca e o datorie sfântă pentru tot omul.

Sunt oameni cari-şi zic că trebue să muncească atâta cât ajunge, ca să-şi agonisească cele de trebuinţă, pentru ei şi familia lor.

Dacă unui om îi trebue o bucată de mămăligă, pentru hrană, şi o ţoală, ca să-şi acopere goliciunea, ar trebuì, după o asemenea chibzuinţă, să muncească numai pentru atâta lucru, pentru care nu se cere nici sârguinţă, nici pricepere.

Dar nu-i aşà.

Oricât ar muncì, un om nu ar puteà

spune că de acuma i-a venit vremea să se odihnească, chiar dacă ar fi putred de bogat, şi nu ar mai şti ce să facă el cu bănetul ce l-ar fi adunat.

Mai întâi că nevoile vieţii cresc mereu, şi cu cât cinevà îşi luminează mai mult mintea, cu atâta are mai multe trebuinţi.

Un om mai prost, trăieşte mai prost.

Un asemenea om se mulţumeşte cu un bordei în care să nu-l bată vântul, doarme pe un aşternut de paie, ca vitele, umblă îmbrăcat în zdrenţe, care put pe el, şi mănâncă te miri ce.

Dar, oricât de puţin să i se deschidă ochii, şi îndată are să înceapă să aibă şi el dorinţă şi gust de un trai mai bun.

Şi traiul mai bun nu şi-l poate face decât prin muncă.

Apoi dacă aşà stă treaba cu un prost, cum ar puteà să fie altfel cu un om deştept din fire?

Orişicine tinde spre mai bine.

O locuinţă mai mare şi mai bună, cu odăi mai multe, cu fereşti mai mari, mai călduroasă iarna, şi mai răcoroasă vara, trebue să dorească fiecare om, după cum trebue să dorească o mâncare mai îmbelşugată şi o îmbrăcăminte mai sănătoasă şi mai curată.

Ca să trăieşti cum ai trăit până acuma, în casa veche şi mititică, şi în chipul cum te-ai hrănit şi te-ai îmbrăcat, îţi ajunge munca pe care ai făcut-o până acuma, dar dacă vrei să porneşti pe un drum mai bun, îţi trebue câştig mai mare, ceiace însemnează muncă mai multă.

Ca să trăieşti mai bine, îţi trebue şi gospodărie mai întemeiată în jurul casei.

Vite, instrumente agricole, seminţe bune, — fără acestea nu se poate o gospodărie bună—şi ca să le ai pe acestea, munca de până acuma nu mai ajunge.

Dar omului îi trebue şi o hrană sufletească, pe care mulţi dintre părinţii noştri n'au simţit-o: îţi trebue o carte, un jurnal, o icoană mai frumoasă pe perete — iaca nevoia altor cheltuieli, şi prin urmare încă de un spor de muncă.

Eu am sinţit, dela începutul căsniciei mele, dorinţa şi trebuinţa unei vieţi mai bune, şi nu eram mulţămit că nu puteam să mi le îndeplinesc.

Şi eu eram muncitor, dar munca mea se împlineà din luna cu trei sute de ceasuri, pentrucă aşà făceau toţi vecinii, toţi consătenii mei.

Dacă am văzut eu că aşà nu mai merge, mi-am luat inima în dinţi, cum se zice, şi

într'o bună zi, i-am spus muierii mele :

— Ia ascultă, măi femeie, de acuma ai să pui capăt sărbătorilor păgâneşti şi tuturor prostiilor care ne sărăcesc. Ai să ai, de acuma înainte, sărbătoare numai când îi auzi clopotul dela biserică chiemând pe creştini la sfânta slujbă ; încolo, să ştii, că altă zi de lene în casa mea n'are să mai fie.

Femeia : ba că-i laie, ba-i bălaie, dar eu nici n'am vrut să mai stau la sfat cu dânsa.

Şi cum s'au vrăjit lucrurile, că în primăvara aceia se nimerise o vreme bună, şi sămănaseră sătenii mai de timpuriu porumbul, care creşteà văzând cu ochii, şi ţipà să fie prăşit. Ceilalţi săteni îşi ţineau obiceiul : joile după Paşti până la Inălţare, ba zile prăznuite pentru fel de fel de închipuiri preoţeşti, şi porumbul lor îl înăduşeà buruiana şi se îngălbenià pe fiecare ceas, iar eu mi-am luat nevasta la câmp şi n'am lăsat amândoi sapa din mână, până ce n'am văzut ogorul prăşit gospodăreşte.

Sătenii se uitau urît la mine, iar alţii mă jăliau, că are să mă pedepsească Dumnezeu, pentrucă nu respect obiceiul din străbuni, de a-mi face zile de lene.

Pedeapsa, însă, a fost pentru dânşii.

Ca în astă sară, într'o sâmbătă, eu am isprăvit de prăşit păpuşoii ; a doua zi, duminică, au început a se adunà nouri, şi luni, în zori de ziuă, a pornit a plouà, şi au ţinut ploile şapte săptămâni în şir.

Când au încetat ploile, porumbul erà prăpădit, şi toamna, pe când eu culegeam şi aduceam acasă o frumuseţă de aur, ceilalţi se uitau la mine cu jind, şi plângeau sărăcia care se încuibase în casele lor.

Cu asta ieşisem bine.

Dar mai erau atâta amar de zile, când chiar dacă aş fi voit să muncesc la câmp, nu puteam, pentrucă nu erà nicio muncă de făcut.

Atunci am zis eu aşà : dar oare numai la pământ se poate face muncă, şi braţele şi mintea omului nu mai sunt bune la altceva ?

Tocmai atunci mi se sfărâmase roata carului, şi pentrucă în satul nostru nu erà niciun rotar, a trebuit să mă duc tocmai în al patrulea sat, şi să vărs o pungă de bani, ca să-mi fac o roată.

Rotarul acela erà un om ca şi mine, şi nu-i trebuise o sută de ani, ca să înveţe meşteşugul ; adică eu nu aş puteà să fac roate ?

La început am stricat eu câtevà bucăţi de lemn, şi în câtevà luni îl întrecusem pe rotarul care mă învăţase meşteşugul rotăriei, fără să ştie că eu eram ucenicul lui.

Cu socoteala asta, eu n'am mai avut nicio zi, în cursul anului, în care să nu am o treabă de făcut.

La lucrul câmpului eu eram cel mai harnic, şi ogoarele mele erau lucrate înaintea tuturora, şi pe vremuri rele, şi în zilele de iarnă, ieşeau din mânile mele nişte roţi, după care se băteau toţi din satele vecine, şi veniau din depărtări să-mi deie arvună pentru lucru pe care trebuià să-l dau gata peste patru şi cinci luni.

Ajunge să spun atâta, pentruca să priceapă orişicine care este izvorul bogăţiei mele: izvorul acesta este numai *munca*.

Dacă aş fi muncit şi aş fi părăduit rodul muncii mele, n'aş fi ajuns la niciun capăt.

Dacă aş fi lăsat banii, munciţi de mine, în mâna crâşmarului, ori dacă i-aş fi risipit pe lucruri netrebuitoare, dacă aş fi făcut lux, cum se zice astăzi, nu m'aş fi ales cu nimic.

Deaceia munca trebue să fie însoţită de *cuminţenie*.

Cuminte este omul, care nu-şi bate joc

de munca lui, omul care face *economie.*

Şi munca şi economia încă nu ajung, pentruca un om să-şi facă datoria în societate; el trebue să fie şi *cinstit,* pentruca să-şi poată zice „om“.

Muncă, economie, cinste — acestea au fost călăuzele mele, care m'au dus aşà de bine pe drumul vieţii.

* * *

Incepusem eu să agonisesc, la casa mea, multe de toate; eram om cuprins, în toată puterea cuvântului. Aveam pentru mine şi pentru copiii mei tot ce ni trebuià, ba mai aveam şi de prisos.

Satul ştià treaba asta, şi nu ştiu ce vor fi fost gândit oamenii despre mine, dar într'o zi badea Toader m'a întrebat un lucru, la care nu mă aşteptam, şi atunci am înţeles cam ce se vorbeşte, în sat, pe socoteala mea.

Badea Toader mi-a zis aşà:

— Bade Pintilie, dumneata eşti cel mai bogat om din satul nostru, şi pot zice că eşti cel mai bogat din toate satele dimprejurul nostru; ai casă mai bună decât a tutrora, ai pământ, ai vite, ai strânsură pe trei, pe patru ani, pentru ce mai munceşti dumneata?

Cum să răspunzi unui om care-ţi pune o astfel de întrebare?

La început îmi venià să-i râd în nas, şi să-l las în plata Domnului, dar pe urmă mi-am zis aşà, că poate el nu mă întreabă din răutate, nici nu are de gând să mă ieie peste picior, ci întreabă pentrucă mintea lui nu-l duce până într'atâta ca să priceapă nişte lucruri, pe care poate le-ar înţelege, dacă i le-ar tălmăcì cineva.

Şi i-am răspuns aşà:

— Bade Toadere, aşà-i, cum zici dumneata; prin munca mea, şi cu ajutorul Celui de Sus, care mi-a dat minte sănătoasă, am tot ce-mi trebue, şi aş puteà să stau iarna pe cuptor, şi vara la umbră, şi să-mi vie toate deagata, mură 'n gură, cum s'ar zice.

Aş puteà face treaba asta.

Eu însă n'o fac.

Mai întâi, bade Toadere, omul are datoria să muncească toată viaţa lui; să muncească până ce-l iartă Dumnezeu, şi nu mai poate da nici dintr'un deget.

Dar dumneata să nu-ţi închipui, că muncă este numai când prăşeşti, ori seceri, ori tragi cu coasa, ori faci cărături.

Sunt multe feluri de munci în lumea asta.

Unii muncesc pământul, alţii lucrează în fabrici; unii scociorăsc pământul şi

scot din el sare, şi cărbuni, şi aur, şi argint, şi câte, câte altele de acestea, iar alţii muncesc pe corăbii şi pe vapoare, şi la drumuri de fier, ca să ducă dintr'o ţară în alta bogăţiile.

Toţi aceştia muncesc cu mânile, iar alţii muncesc cu capul.

Preotul şi învăţătorul, crezi dumneata că nu muncesc? Dar notarul care scrie în condici şi ţine rânduiala primăriei, nu face muncă folositoare pentru toţi? D'apoi judecătorii şi doftorii, şi cei de prin bănci, toată lumea asta care furnică prin târguri, crezi că nu munceşte? Dar şi negustorul care şade la tarabă şi se frământă cu mintea, de unde să aducă marfă mai bună şi mai ieftină, oare socoţi că nu munceşte?

Toţi muncesc şi dupăcum ei trag folos din munca noastră, a agricultorilor, că dacă n'am fi noi, ei n'ar aveà ce să mănânce, tot asemenea tragem şi noi folos din munca lor, şi dacă nu ar fi toţi aceştia, nici noi n'am puteà trăì.

Ca să vezi dumneata că-i aşà, am să te întreb eu un lucru: dumneata ştii ce-i aceia ac, bucăţica de fier cu care coasă nevasta dumitale; un lucru pe care-l socoţi fără nicio valoare, că nici nu-l poţi cân-

tări, şi dintr'un cui de draniţă faci cinci-zeci de ace; dar fără ac oare cum ar trăi omul?

Şi gândindu-te bine la un ac, şi dându-ţi socoteală prin câte mâini trece bucăţica asta de fier, ca să se prefacă în ac, şi să-i ai la dugheana din satul dumitale, ai să te îngrozeşti şi ai să te şi minunezi, aflând câtă înlănţuire este între munca tuturor oamenilor depe pământ.

Fierul din care se face oţelul dintr'un ac, se găseşte în pământ.

Zeci de mii de oameni sfredelesc pământul, ca să scoată fierul, adică stâncile în care stau ascunse un fel de firişoare de fier; alţi oameni apoi duc sfărămăturile acestea de stânci în nişte cuptoare mari, unde alte mii de oameni lucrează la topit fierul din stânci; şi fierul curge ca o apă, în nişte forme. Vin pe urmă alte mii de oameni, cari încarcă fierul acesta în vagoane, şi personalul trenurilor îl duc în fabrici, unde mii de oameni îl prefac în oţel, şi oţelul acela este dus la fabricile unde se fac acele. Mii de oameni sunt în asemenea fabrici, şi alte mii lucrează în fabricile care fac hârtia pentru cutiile în care se aşează acele, şi hârtia aceia este tipărită, în maşini la care au lucrat zeci de

mii de oameni, cu cerneală din fabrici în care au muncit iarăş mii de oameni. Apoi cutiile cu ace se pun în lăzi de lemn. Lemnul din lăzile acelea este tăiat în păduri, cu intrumente din fabrici în care au lucrat mii de oameni, este tras în fabrici unde lucrează mii de oameni, şi apoi transportat la gări, şi dela gări la fabrici de cutii, şi până ce ajunge o cutie de acestea la fabrica de ace, trece prin atâtea mii de mâini omeneşti. Lăzile cu ace sunt transportate, uneori cu vaporul, tocmai din America. Acuma te las să socoteşti şi dumneata cam câtă mulţime de oameni îşi dau munca lor până ce să vezi un vapor gata. Vine pe urmă negustoria cu acele. Un negustor mare, un angrosist cumpără vagoane de ace, pe care le desface la alţi negustori, şi aceştia la alţii şi mai mici, până ce ajunge testeaua de ace la dugheniţa din satul nostru.

Acuma te las să te gândeşti şi dumneata, câte sute de mii de oameni trebue să muncească, până ce poţi să ai dumneata un ac în casa dumitale.

Aşa-i înlănţuită lumea asta, ca verigile dintr'un lanţ. Că dacă o verigă se rupe, lanţ nu mai ai. Şi dacă numai un fel de lucrători dintre acei cari contribuie la fa-

bricarea unui ac, nu ar muncì, ac nu ai mai aveà în casă. Dacă, de pildă, nu s'ar fabricà instrumentele cu care se face o maşină dintr'o fabrică de ace, nu ar mai fi ace pe lume.

Om pe om se ajută, ca să poată trăì în lume.

Dar oamenii aceia cari pun munca lor din cari tragi dumneata foloase ca să trăieşti, trebue să mănânce şi ei, şi să se îmbrace; ei nu lucrează pământul, şi dacă nu am lucrà noi şi pentru dânşii, ca să-i hrănim şi să-i îmbrăcăm, tot noi am fi păgubaşi, pentrucă una din două: ori ei ar murì de foame, şi atunci nu ar mai aveà cine să lucreze pentru lucrurile de care avem nevoie, şi fără care nu putem nici noi să trăim, ori atunci ar trebuì să se deie şi ei la munca câmpului, şi tot acolo am ajunge, că tot nu am aveà ceiace ni trebue.

Deaceia ţi-am spus eu, că munca este o datorie a fiecărui om.

Eu nu trebue să mă gândesc numai la mine, şi dacă am o merţă de mălai şi slănină în pod, să spun că-mi ajunge pentru casa mea şi să mă pun pe lene şi pe odihnă.

Eu trebue să muncesc şi pentru acei

cari fac altfel de muncă, din care trag şi eu folos.

Eu sunt numai o verigă din lanţul acesta care se chiamă *societate*, şi eu am datoria către *societate* ca să muncesc, pentruca nu cumvà să se roadă vreo verigă din acest lanţ, şi să se primejduiască societatea.

Grâul pe care-l adun eu în hambarul meu, va hrănì pe aceia cari nu-l pot cultivà, şi a cărora muncă mă înlesneşte pe mine să-l pot cultivà pentru dânşii, dar şi pentru mine.

Nu uità, bade Toadere, că omul are de îndeplinit datorii şi către *societate*, după cum şi noi avem dreptul să cerem ca societatea să-şi îndeplinească datoriile ei către noi.

* * *

Dacă eşti cevà mai răsărit la minte, apoi aceasta nu-i numai pentru folosul tău, ci şi pentru binele aproapelui tău.

Şi cum am ajuns eu să cred lucrul acesta, am să vă spun.

Intr'o zi vine la mine badea Toader, şi-mi zice aşà:

— Bade Pintilie, multe ni-ai spus, şi ni-a plăcut vorbele dumitale.

Ni-ai spus că cine are datorii, are şi drepturi ; ni-ai vorbit despre datoriile noastre către societate, că trebue să respectăm persoana fiecăruia, avutul, credinţele, libertatea fiecărui om.

Aşà este, cum ni-ai spus.

M'am gândit eu mult la lucrurile acestea şi am înţeles că ai dreptate.

Dar, mă rog, societatea aceasta, nu are şi ea datorii faţă de noi, acei cari alcătuim societatea ?

De pildă, comuna nu are nicio datorie către noi, locuitorii ?

Mie mi-a plăcut vorba lui badea Toader.

— Bună vorbă ai spus, bade Toadere— i-am răspuns eu.

La asta m'am gândit şi eu, şi iaca ce am aflat din nişte cărţi pe care le-am cetit.

Dupăcum fiecare persoană are de îndeplinit datorii către societate, adica datorii către persoanele care alcătuiesc societatea, deasemenea şi societatea are de îndeplinit datorii către fiecare persoană sau fiecare individ.

Să fim bine lămuriţi.

Când zic : „societate“ nu trebue să-i înţelegem vreo tovărăşie dintre oameni, făcută pentru negustorie sau pentru petreceri.

O societate de cumpătare, o societate cooperativă, o societate pentru bancă, nu trebue să fie înțeleasă ca „societatea“ de care vorbim acuma.

Societatea, adică mulțimea oamenilor legați între dânșii prin atâtea datorii și drepturi, pe care le pot cere unii dela alții este ca și o familie. Tata, mama și copiii trăiesc în înțelegere, au aceleași interese și lucrează cu toții pentru un singur țel : binele familiei. Desbinarea între membrii familiei nu se încape. Viața unei familii în care fiecare ar trage în altă parte, ar fi un chin, și nu s-ar mai puteà zice că aceia este o familie.

Cheagul care ține la un loc pe toți membrii familiei, este cevà mai presus de interesul fiecărui membru al familiei în parte, este mai presus de interesele zilnice ale familiei, și în cuvinte mai subțiri, se zice că este ideia de *solidaritate.*

Ca și membrii unei familii, membrii societății sunt legați între dânșii prin ideia de *solidaritate socială.*

Această solidaritate se înțelege prin zicătoarea :

„Toți pentru unul și unul pentru toți“.

Trebuința sufletească de solidaritate. fără care societatea nu ar puteà să ființe-

ze, face pe oameni să se asocieze, adică să se întovărăşească, pentru a venì în ajutorul membrilor societăţii, şi a-şi îndeplinì astfel datoriile către dânşii.

Membrii cari compun societatea omenească nu pot fi toţi la un fel.

Cinci degete are omul la o mână, şi se deosebesc unul de altul.

Unii oameni sunt mai muncitori şi mai avuţi, alţii mai leneşi, şi prin urmare mai săraci.

Unii oameni sunt sănătoşi, alţii mai bolnăvicioşi ; sunt unii cu mintea întreagă, alţii smintiţi.

Intr'un cuvânt, sunt unii cari nu au nevoie de ajutorul altora, pe când unii ar fi meniţi pieirei, dacă nu li-ar venì alţii în ajutor.

Prin asociaţia indivizilor cari o compun, societatea poate venì în ajutorul celor nevoiaşi.

Cei bolnavi îşi găsesc alinarea durerilor şi vindecarea boalelor, în spitale ; cei neputincioşi, cei bătrâni, cari nu au pe nimeni în lume, ori sunt părăsiţi de ai lor, îşi găsesc adăpost în azile ; copiii săraci, cari merg la şcoală, găsesc mâncare în cantine.

Toate aceste *instituţii de binefacere :*

spitale, aziluri, cantine, la noi în ţară le face şi le întreţine statul sau comuna, şi prea puţine sunt a unor societăţi particulare.

Ar trebuì ca şi locuitorii satelor noastre să se arate cu mai multă tragere de inimă pentru instituţiile de binefacere, şi să nu aştepte ca statul să li facă toate înlesnirile.

Locuitorii ar trebuì să se asocieze, să facă măcar infirmerii prin sate, pe cheltuiala lor, să facă vreo cantină, şi locuitorii mai multor comune să se asocieze pentru a întreţine un spital, dupăcum se face şi în alte ţări, unde oamenii parcă şi-ar cunoaşte şi ar îndeplinì mai bine datoriile către semenii lor.

Şi câte alte societăţi de ajutor şi ocrotire nu ar fi bine să fie în fiecare comună, precum şi altfel de societăţi pentru binele tuturora, şi despre care nu prea avem noi cunoştinţi.

Ca pildă despre ce fel de societăţi se pot face între oameni, cu gândul de a fi spre folosul tuturora, fără ca nimeni să tragă vreun folos bănesc, să arăt eu cam cu ce gânduri se asociază locuitorii de prin ţările mai înaintate decât noi.

Se asociază oamenii, de pildă, pentru a face societăţi de gimnastică.

Gimnastica este foarte folositoare pentru întărirea trupului, şi chiar pentru întărirea minţii.

Membrii societăţilor de gimnastică se adună într'un local, anume făcut pentru societatea lor, şi acolo învaţă cum să facă gimnastică, fără să li se puie în primejdie sănătatea.

Că, vezi dumneata, pe cât este de folositoare gimnastica, dacă ştii să o faci după toate regulele, pe atât este de vătămătoare, dacă o faci după capul tău, şi fără nicio socoteală.

Sunt societăţi pentru excursiuni.

Cu cât vede mai multe locuri şi mai multe feluri de oameni, cu atât cinevà îşi luminează mintea mai mult.

Şi câte nu învaţă cinevà dela un drum!

Ca să mergi singur, prin ţara ta, ori prin ţări străine, de multe ori îţi vine greu. Deaceia se asociază mai mulţi, fac economii, îşi adună fiecare o sumă de bani, şi pleacă în excursiuni, toată societatea.

Cu asta nu numai că sunt mai în folos, membrii societăţii, dar şi cheltuiala este mai mică.

Unii oameni se asociază cu gând de cultură artistică.

Cultura artistică se capătă învăţând să

cânţi din gură, ori dintr'un instrument, precum din vioară (scripcă), din flaut, şi din altele.

Cine nu are dar de cântat, învaţă numai ca să ştie ce va să zică a cântà bine, după regulele artei, şi să poată hotărî, ca un cunoscător, care cântă mai bine dintre doi cântăreţi pe cari-i ascultă.

Prin unele părţi oamenii se asociază pentru a înfrumuseţà satul lor.

Infrumuseţează satul sădind pomi pe marginea drumurilor, făcând grădini prin sate, fântâni şi cişmele frumoase, şi alte lucruri cari înveselesc ochiul şi gândurile omului.

Alţii fac societăţi, cu mulţi membri, cari pun şi bani şi muncă, pentru a împădurì ponoare şi locuri neproductive.

Cu aceasta fac şi înfrumuseţare a localităţii, şi pot aduce şi folos, căci, după o vreme, pădurea se taie şi banii se întrebuinţează pentru instituţiile de binefacere.

Societăţi de mare folos pentru toată lumea, sunt acelea pentru ocrotirea vietăţilor folositoare şi de stârpire a celor vătămătoare agriculturei.

Astfel de societăţi ar trebuì să se înfiinţeze în fiecare sat dela noi.

Cine nu ştie cât folos ni aduc păsările cerului ?

Dacă văd oamenii că vrăbiile ciupesc din lanul cu grâu, îşi închipuie că aduc mare pagubă holdelor, şi deaceia le ucid în fel şi chipuri. Copiii, mai cu seamă, sunt mari duşmani ai păsărilor. Iarna prind sticleţi, piţigoi, şi alte păsărele cu penele mândre şi glasul frumos şi multe din ele se prăpădesc.

Fiecare vrabie, fiecare păsărică prăpădită, este o pagubă pentru agricultură.

Toate vietăţile acestea se hrănesc cu fel de fel de gâze, cu omizi, şi cu alţi nenumăraţi duşmani ai pomilor şi cerealelor, şi folosul care-l aduc, prin aceasta, agriculturei, este aşà de mare, încât oamenii pricepuţi fac societăţi pentru ocrotirea lor.

Ocrotirea păsărilor se face oprind pe oricine de a le distruge ; ba, dimpotrivă, înlesnindu-le înmulţirea lor.

Pentru aceasta se anină, prin copaci, cuiburi anume făcute la fabrică, pentru fiecare fel de păsărică pe care voim să le înmulţim în livada şi la casa noastră.

Pentru stârpirea vietăţilor vătămătoare agriculturei, precum a omizilor, a cărăbuşilor şi a altora, oamenii se îndatoresc a-

aduna şi a ucide aceste vietăţi, ori unde le-ar găsì.

Şi câte alte societăţi nu înfiinţează oamenii din alte ţări, pentru uşurinţa vieţii!

* * *

Lucrurile pe care le-am pomenit eu, le am aflat cetindu-le prin felurite cărţi, şi în curgerea vieţii mele de până astăzi, eu am căutat, pecât mi-a îngăduit mintea mea şi punga mea, să le fac eu, în satul meu.

Când Vasile al meu a ajuns în vârstă de şcoală eu n'am mai aşteptat să mă înştiinţeze cinevà, şi cum am văzut că s'a înfiinţat şcoală în satul nostru, şi s'a numit un învăţător, mi-am luat odrasla de mână şi i-am zis:

— Hai, dragul tatei, să te duc la şcoală. Eu n'am avut norocul tău; pe vremea mea rar om care ştià să citească, şi eu eram cu mintea coaptă când am furat învăţătura cărţii. Nu vreau să mă blestemi, când îi fi om în tot locul, şi te-i vedeà întunecat la minte, pentrucă nu vei şti carte.

Şi l-am dus la şcoală.

Dar, când am văzut şcoala, m'a cuprins mila şi de bietul învăţător, şi de nenorociţii de copii cari aveau să se chinuiască ani întregi.

Şcoala erà aceia ?

Casa cea mai proastă din tot satul, aceia se chemà şcoală.

Când am intrat în odăiţa cu păreţii aplecaţi şi pântecoşi, cu tavanul din scânduri înegrite de fum, cu ferestrele de o palmă şi cu lut pe jos, în loc de podele, mi-a venit să lăcrămez.

D'apoi băncile !

Şi pentru toată şcoala erà numai o singură odăiţă, iar săracul învăţător trebuià să locuiască în tinda casei, care da cu uşa afară, şi pe unde şcolarii intrau în clasă.

Asta nu-i şcoală, am zis eu în gândul meu ; niciun grajd de vite, la un gospodar bun, nu-i în halul acesta.

Copilul meu, dacă va petrece câţivà ani într' o aşà locuinţă, are să iasă olog.

Ni trebue, în satul nostru, o şcoală care să ni facă cinste.

Am să mă pun luntre şi punte şi am să împodobesc satul meu cu o şcoală a cătărei, mi-am zis eu, când am plecat dela bojdeuca aceia.

Cum am ajuns acasă, am făcut o socoteală, aşà pe prubuluite, cam cât ar costà o casă bună pentru şcoală, cu toată zestrea ce-i trebue.

Am socotit eu, că se cuvine să fie măcar

patru odăi, pentru fiecare clasă câte una, că pe atunci şcoala primară aveà numai patru clase. O odaie trebue pentru cancelaria şcoalei, în care să-şi ţie profesorul condicile lui şi zestrea şcoalei, iar pentru învăţător trebue o odaie deosebită, şi o alta mai mică pentru bucătărie şi locuinţa servitorului şcoalei.

Trebuiau mulţi bani.

Nici nu mă puteam gândì să durez eu aşà clădire, pe socoteala mea.

Eram şi pe atunci om cu stare, dar ar fi trebuit să-mi vând toate vitele, şi poate şi o bucată de pământ, ca să închipui toată suma de bani câtă s'ar fi cerut.

Atunci am simţit eu o mare nemulţămire, că nu-s destul de bogat, să fac o şcoală pe cheltuiala mea, în care să-şi lumineze mintea feciorii sătenilor cu cari am copilărit, dar cari nu au avut, ori noroc, ori minte, ca să agonisească măcar cât mine.

Şcoală trebuià să se facă.

Atunci am început a vorbì cu sătenii, şi a li arătà cum ar trebuì să facem, ca să adunăm suma trebuincioasă : fiecare dintre noi să dăm cât ni lasă puterea, şi dacă n'a ajunge, să mai cerem şi dela alţii.

O parte dintre săteni m'au luat în râs ;

unii gândeau că vreau să pun mâna pe gologanii lor, ca să chefuiesc, dar alţii au fost într'un gând cu mine, m'au înţeles, şi care a avut bani, a dat bani, care nu, a pus munca. Unul a cărat piatră, altul lemne, şi — ce să mai lungesc vorba — în toamna viitoare s'a început şcoala într'un local de toată frumuseţea, cum nu eră în niciun sat, cale de cinci poşte de jur împrejur.

Acuma eram încredinţat că Vasile al meu n'are să iasă olog, când a isprăvì cele patru clase.

Dar iaca, nu ştiu cum aş puteà să încredinţez pe acei cari vor cetì cuvintele acestea ale mele, că eu nu m'am gândit numai la Vasile al meu, când m'am dat peste cap să zidesc şcoala.

Dacă m'aş fi gândit numai la sănătatea lui Vasile, n'aş fi băgat bani şi nu m'aş fi zbuciumat, că pentru un sac de făină, o putinică de brânză, şi câţivà lei pedeasupra, i-aş fi găsit o gazdă bună în oraş, unde copilul meu ar fi avut altfel de învăţătură, mai temeinică ; dar eu m'am gândit mai mult la copiii din satul meu, în ajutorul cărora mă simţiam dator să vin cu punga mea şi cu munca mea.

Aşà cred eu, că trebue să facă orşicare

om : să nu se gândească numai la el şi la ai lui, şi să nu mai ştie şi de ceilalţi oameni.

Mă uit eu la câinii din curtea mea : când arunc unuia o bucată de mămăligă, sar ceilalţi la el să-l sfâşie, ca să puie botul pe mâncarea lui, şi n'am văzut eu niciodată un câine care, oricât de sătul ar fi, să lase pe alt câine să se apropie de hrana care nu-i mai trebue.

Aşà mi se pare mie oamenii cari se gândesc numai la ei, atunci când sunt în stare să vie şi în ajutorul altora : îi asamăn cu nişte câini hămisiţi.

Omul trebue să se gândească la el, pentrucă omenirea are nevoie de oameni voinici şi sănătoşi, şi dacă-nu te-i îngrijì pe tine, şi-i fi o sarcină pentru societate, nu eşti de niciun folos ; dar, când ai ajuns într'o stare bună, şi ţi-ai asigurat traiul tău şi al acelora cari te înconjoară, datoria ta de om cere să te gândeşti şi la alţii, să te gândeşti la binele obştesc.

Aşà am socotit eu că-i bine şi aşà am făcut.

Că, dacă a venit vremea pentru un ajutor la clădirea bisericei, eu am fost înfruntea listei celor cari au dat bani, şi boii mei au fost cei dintâi la jug, pentru făcut cărături.

N'aş vrea să creadă acei cari vor cetì

rândurile mele, că vreau să mă laud, şi deaceia n'am să mai spun câte ajutoruri am făcut eu pe lumea asta.

Şi toate le-am făcut, pentrucă din copilărie am fost obişnuit cu gândul că omul trebue să fie folositor semenilor săi.

* * *

Cu gânduri de acestea mi-am îndreptat eu viaţa pe cărarea cea bună, pe care am mers, fără şovăire, atâta amar de vreme. Şi acuma, când mă văd la capătul cărărei, şi mă uit înapoi, pe unde am trecut, aduc laudă lui Dumnezeu că m'a învrednicit să fiu om.

Totdeauna mi-am dat eu seama, iar acuma văd eu că nu am greşit, când mi-am zis că nu-i uşor lucru să fii om.

Şi aşà este.

Uite, nu-i destul să aibă cinevà cap, cu ochi, şi cu nas, şi cu gură, ca să poţi spune despre el că-i om.

Cap, şi nas, şi gură, are şi câinele, şi boul, şi fiarele din pădure au, dar omul se deosebeşte de animale prin minte şi prin suflet, şi socotinţa mea este că mulţi dintre acei pe cari toată luma îi numeşte oameni, sunt mai mult fiare.

Ba, sunt oameni mai răi decât animalele.

Eu mă uit la câinii mei din curte, şi mă

întreb : mulţi oameni vor fi fiind aşà de credincioşi cum este Cotoşman al meu ?

Şi iarăşi mă întreb : să fie oare fiare, care să aibă neîndurare să-şi ucidă puii, precum fac unele femei care-şi ucid prunci ?

Mintea, adică judecata sănătoasă, şi sufletul, numai acestea deosebesc pe om de celelalte animale necuvântătoare.

Şi când stau şi mă judec, fără părtenire, văd că eu am avut şi minte, şi suflet, şi mă simt mândru că sunt om.

Am avut minte, pentrucă nu m'am lăsat ademenit nici de vorbele, nici de faptele multora, cari s'ar fi bucurat să calc pe urma lor.

Intre oameni de seama mea am trăit, dar eu m'am împotrivit apucăturilor lor, pe care le-am socotit netrebnice.

Un pahar de vin am băut şi eu, când a venit vremea să mă veselesc ; dar, iaca, am ajuns vârsta de şaptezeci de ani, şi pe mine nu m'a văzut nimeni clătinându-mă de beţie, nu a auzit nimeni, din gura mea, un cuvânt de ruşine, vorbe de ocară, precum fac acei cari umblă numai cu rachiul în cap.

De lucrul altuia nu m'am apropiat, şi oricât de mare nevoie aş fi avut, nu mi-a

trecut prin minte să râvnesc ceiace nu este al meu. Am respectat avutul altuia, şi am cerut ca şi alţii să-mi respecteze avũtul meu.

Am respectat pe sătenii mei, şi pe drumeţii necunoscuţi pe cari i-am întâlnit în cale. N'am vorbit de rău pe nimeni, n'am înjurat pe nimeni, am salutat eu întâi pe cei mai în vârstă decât mine, şi am răspuns la salutul tuturora, fără să li cântăresc valoarea. Om în puterea vieţii ori copil, bogat ori sărac, pentru mine aveà tot atâta drept ca să fie respectat, şi să mă port cu ei cu bunăcuviinţă, care se cuvine să o avem către orişicine.

Am respectat legile.

Ca să nu cad în greşeli, am cercetat cum trebue să mă port la fiecare pas al vieţii, şi chiar dacă ceiace trebuià să fac mi se păreà mie că nu-i drept, ori loveà în interesul mẽu, eu nu m'am împotrivit, pentrucă legea este făcută în folosul tuturora, în folosul mulţimei, fără a se ţineà socoteală dacă aduce pagubă unor anumiţi oameni din societate.

Toate aceste lucruri le-am judecat cu mintea şi nu am căzut în greşeli, pentrucă am avut judecată sănătoasă.

Sufletul mi-a adus alte mulţămiri.

Dacă judecata mea cea sănătoasă m'a povățuit bine, și prin munca mea neîncetată, și prin cinstea mea neîndoelnică, am ajuns om cu stare, omul cel mai cuprins din satul meu, și printre cei mai de seamă din partea asta a țării, eu nu mi-am strâns băerile pungii, când a venit vremea să pot ajutà pe alții.

Din curtea mea n'a ieșit cu mâna goală niciun om, care a intrat în ea ca să-mi ceară un ajutor.

Ba, mai mult: eu n'am așteptat să-mi ceară cinevà, ca să-l ajut. N'am așteptat să se umilească, nici să rabde, când știam că cinevà ar aveà nevoie de punga ori de sfatul meu.

Dacă știam că într'o casă este o văduvă nenorocită, ori un orfan flămând și gol, eu îmi îndreptam pașii într'acolo, și fără să trâmbițez, dădeam obolul meu.

Am făcut mult bine, dar nimăruia nu i am adus aminte binele ce i-am făcut, chiar când mi-a răsplătit cu rău faptele mele bune.

Nu m'am gândit numai la anumite persoane, pe care am putut să le ajut, ci am făcut fapte bune și în folosul obștei, în folosul societății.

Dacă a fost nevoie de un local pentru

şcoală, eu am pus şi bani şi muncă, şi s'a făcut. Dar eu nu am cerut să scrie, pe tabla şcoalei, că-i făcută cu osteneala mea, precum fac unii cari voiesc să ştie toată lumea isprăvile lor de oameni cu dare de mână.

Când a trebuit un ajutor pentru reparaţia bisericei, eu nu m'am neguţat, şi nu mi-a fost ruşine să-mi înjug bălanii, să mă duc cu ei de funie şi să aduc petriş din albia râului, dela o poştă de departe.

Dacă s'ar cercetà în câte condici de milostenie este scris numele meu, şi în câte liste de subscripţie, s'ar face o carte întreagă.

Cred că mi-am făcut, pe deplin, toate datoriile care sunt puse omului, pe lumea aceasta.

Cu părinţii — adică numai cu mama, Dumnezeu s'o ierte, că de tata nu mi aduc aminte — m'am purtat ca un fiu iubitor ; cu nevasta şi cu copiii mei, m'am purtat ca un soţ credincios şi ca un părinte cuminte şi cumpătat ; faţă de societate, mi-am îndeplinit toate datoriile de cetăţean conştiincios.

Pentru iertarea greşelilor mele, pe care le voiu fi făcut şi eu, fără ştirea şi fără voinţa mea, şi pentru odihna sufletului

meu, în viaţa de după moarte, m'am purtat ca un creştin, cu frica lui Dumnezeu.

Am cinstit cele sfinte, nu am ocolit biserica, şi am urmat poruncile dumnezeeşti, pe cât le-am putut pricepe.

Şi aşà, pot zice şi eu că : sunt om.

* * *

Şi acuma când, cu ajutorul lui Dumnezeu şi al Maicei Preciste, am împlinit şaptezeci de ani de viaţă, şi — de bine, de rău — am agonisit prin muncă şi cu cinste, atâta cât îmi trebue ca să trăiesc liniştit, la casa mea, în mijlocul fiilor şi a nepoţilor mei, mă întreabă mulţi dintre sătenii mei, pentruce nu mă astămpăr, ca un om bătrân ce sunt.

Eu nu mă pot astămpărà cum înţeleg ei, adică să stau tolănit, toată ziulica, să mănânc, să beau şi să trag din lulea.

Treaba asta poate să o facă un om leneş ; în vinele mele nu curge un sânge puturos.

Eu muncesc şi acuma la bătrâneţe.

Nu fac munci grele, că nu pot.

De pildă, nu mai pot purtà coasa, ca în tinereţe, de dimineaţă până 'n seară ; dar, dacă îmi trebue două braţe de luţernă, pentru viţişoare, eu singur mi le tai, şi când aud cum şueră oţelul, şi văd cum se

apleacă valul de verdeață, mi se înviorează sufletul, şi mulţămesc lui Dumnezeu, că mă ţine în putere.

Fac de toate, la casa mea, şi pe toate le fac tot cu plăcere, fără să mă tângui.

Aş fi mâhnit, dacă aş aveà eu singur încredinţarea, că-s o povară pentru ai mei, că nu mai am niciun rost în lume. Dar cunosc eu bine că sunt de folos pentru societate, şi asta-i o mare mângâiere.

Fiinţa mea întreagă, cu tot trecutul meu, pot spune că ar slujì drept icoană, care să înfăţişeze pe om, aşà cum ar trebuì să fie toţi.

Cine trece pelângă mine, şi mă cunoaşte, dacă are cevà rău pe cugetul lui, trebue să-şi fi zicând: „Iaca, aşà ar fi trebuit să mă port şi eu în viaţă, ca moş Pintilie al lui Toader Albăstrel"; iar dacă mă întâlneşte unul mai tânăr, care încă nu a păcătuit, trebue să fi gândind: „Iaca, aşà am să mă port şi eu în viaţă, ca moş Pintilie al lui Toader Albăstrel".

Aşà vor fi gândind acei cari mă cunosc, iar pentru acei cari nu mă ştiu, am scris rândurile acestea.
